

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

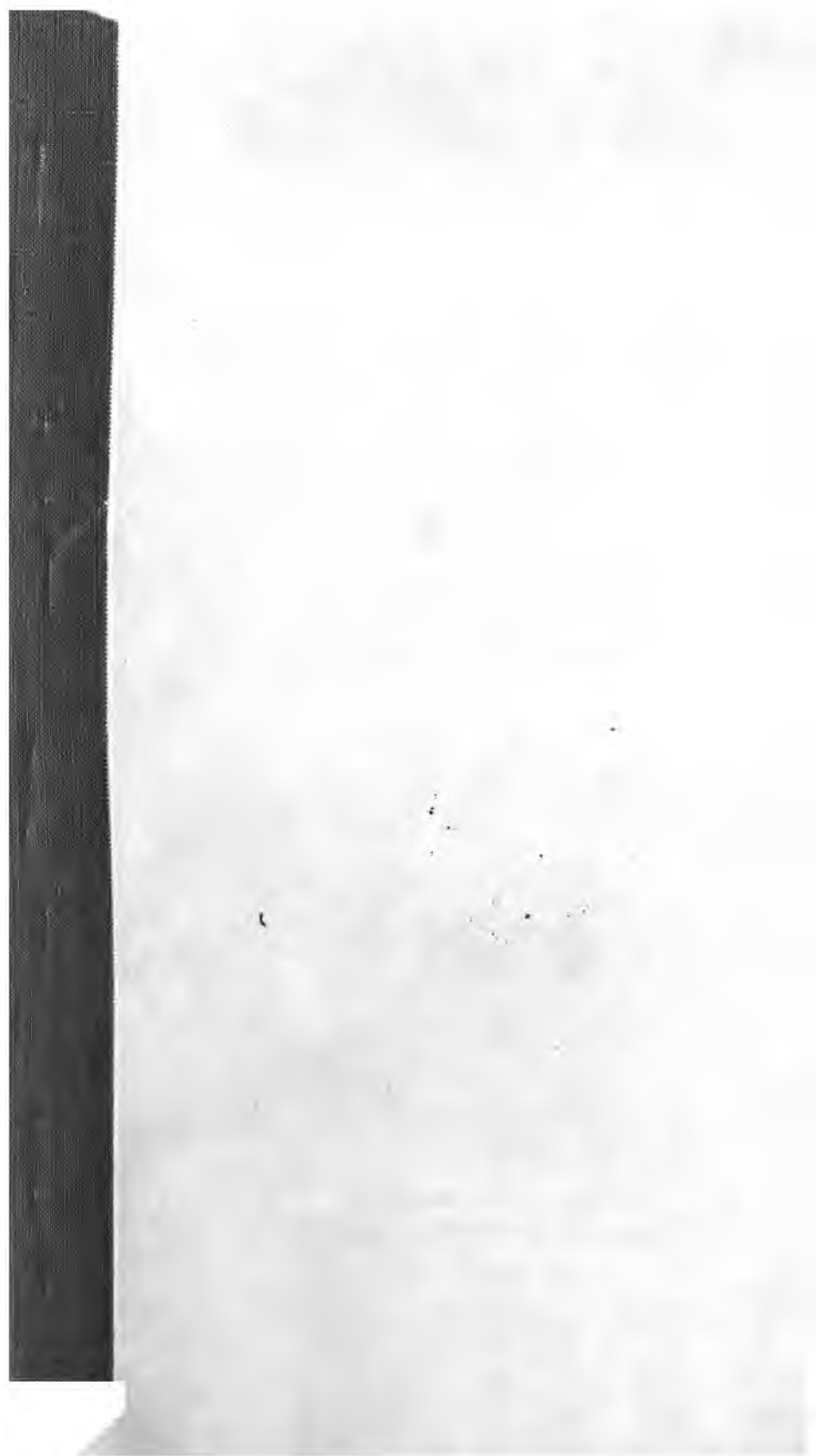
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

STANFORD LIBRARIES

PN
2856
N6S6

STANOJOVIĆ
O SRPSKOM NARODNOM
POZORIŠTU, 1881-1905.

0

СРПСКОМ НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

1881—1905. г.

ПИСА

Др. Лаза Станојовић
Stanojovic

У СРЕМ. КАРЛОВЦИМА
СРПСКА МАНАСТИРСКА ШТАМПАРИЈА

1906. — 619.

1906

PN 2856

NG S6

Почећу са новијим и најновијим, а завршити са старијим временом нашег позоришта.

Кад је оно на гл. скупштини „друштва за срп. нар. позориште“ држаној 16. (29.) дец. 1904. читао г. управитељ Нушић свој први — а уједно и последњи — извештај о раду позор дружине, приметио сам, да неки — особито млађи — чланови управног одбора праве весело лице, смешкају се, згледају се и окрећу се на скупштинаре, а из лица им читам, да су у напред већ знали какав је цео извештај, па само што не веле: „видите ли? чујете ли? овај дивно састављени извештај? тај рад и труд, па тек тај успех?“ Сад би и ја требао да претпоставим, да је свима већ познат цео тај извештај — као што је упр. одб. за мој 25-тогод. извештај рекао, да су у њему „све саме познате ствари“, па га зато није ни износио пред гл. скупштину, којој је био намењен и упућен; но ја волијем претпоставити, да је многим бар главна садржина тога извештаја г. Нушића изишла већ из памети, па хоћу, да га поновим. Тако се ту између осталог вели: како је постигнут сувишак од К 2596.32 за само 10 месеци, како је мање потрошено него по прорачуну К 6314.62 и најпоследње, како је исплаћена и тантијема и плата управитељу са К 2642, свега дакле привређено неких К 11,552.94, али је та привреда само привидна и фиктивна била, а ево зашто: што је г. Управник одузимао од неких глумаца предујмове а није их уносио у централну благајну, што је одузи-

мао глумцима за пензиони фонд а није предавао централној благајни, и што није са сувишком подмиривао дефиците него је те исплаћивала централна благајна. према томе суфицит није био реалан, него се при обрачуну испоставило, да управник г. Нушић централној благајни дугује још 5968·40 К. Даље се вели у том извештају како је тек $\frac{3}{4}$ год. управитељ, па је дружина у овој години после толиког низа година први пут охо! својим радом постигла суфицит, с' једне стране што је г. управитељ расходе смањио а с' друге опет приходе повећао, па завршује: „На основу те светле прошлости, а под мудрим саветима, поцрпеним из искуства Хаџићевог ваља нам сад зидати будућност срп. нар. позор.“ и т. д. Скупштина одушевљена и опијена тим извештајем решава: „да се управитељу Браниславу Ђ. Нушићу изрази најтоплија захвалност и признање на досадашњем ревносном труду и успешном му раду управитељском“.

На истој скупштини решено је и то: да се изашље нарочити одбор, из скупштине, који ће прегледати 1., све рачуне друштвене за 1903. и 1904. г., 2., стање фонда позор., 3., рачуне гл. благајне и 4., рачуне позор. дружине. Други одбор, који ће а., претрести цео репертоар и б., предложити скупштини начин за реорганизацију позор. дружине и регулисање глумачких плата. А упр. одбор предложио је био скупштини: I. да се ради умножавања позор. фонда апелује на народ, II. да се спроведе реорганизација позор. дружине, III. да се штампа репертоар, а за све то изабрао је био и засебан одбор; но скупштина је то све поверила нарочитом одбору и најпосле уступила цео прорачун за 1905. год. једном одбору.

На све то имају ти одбори — по закључку те скупштине — поднети своје извештаје, мњења и предлоге ванредној гл. скупштини, која се има сазвати за 6 недеља дана од данас 16. (29.) дец. — дакле око половине фебруара 1905. г., — но, до те ванр. гл. ск. није ни за пуну годину дана дошло;

јер изаслани одбори нису били готови, управо они би за цело на време били готови, да су нашли оно, што су мислили, да ће наћи, т. ј. Аугијеву шталу у централној благајни, међутим, тамо, где су — по прочитаном извештају управе — држали, да је све у најбољем реду, баш тамо су наишли на највећи неред т. ј. у благајни позор. дружине, и тако им као присним пријатељима нове управе није ништа друго преостало, него да то и све друго *тога ради* обесе о клин и ако је упр. одбор још пре истека од 6 недеља дана опоменуо и званично писмено позвао те одборе, да се пожуре са извештајима, да би се могла ванред. гл. ск. у одређено време сазвати. А шта мислиш драги читаоче! да је нешто гл. ск. упутила упр. одб. да он све то за 6 недеља изврши, а он да то не спроведе, шта би било од њега? Та не би га од прекора и нападаја опрали ни Дунав ни Сава, а *овако, нико није на прошлој Гл. Ск. 29. дец. 1905. (11. јануара 1906.) ни запитао: зашто није одржана ванр. гл. ск. у фебруару?* Па можда су многи и заборавили, да је била у опште заказана а још мање се њих сећа, чега ради се и требала управо држати, а који су знали за то, ти су баш били криви, што није било ванр. гл. ск. пак су мудро ћутали. (Први доказ, да није излишно старе ствари подгревати, а ова није стара него тек од лане).

Примећујем, да су у те одборе ушли све сами предлагачи и већином они, што су тражили ванр. гл. ск. за 6 недеља; но на ове ћу се ствари још једном вратити.

Пре одласка мога из Нов. Сада — на Крстов-дан 1905. г. — позовем г. управитеља Нушића — позор. дружина бавила се у то доба у Н. Саду — да направи разрачун са централном благајном у моме присуству. По извршеном разрачуну 10. (23.) дец. 1904. г. имао је г. управ. да покаже готовог новца К 929.20 а кад смо пребројали његову готовину она је износила само К 520. — а за мањак од

К 409.20 рече: „То сам ја узео себи предујам“, што је требао — ако је у опште то истина? — пре закључка рачуна казати, а не, кад је видео кол'ки је мањак, толики му је баш и предујам. То ми је дало повода, да посумњам у исправно вођење рачуна позор. дружине.

По неком времену пријавим то одбору који ме упуту, да после бављења позор. дружине у Митровици свршим разрачун, па ако г. управник тада не би могао показати и положити чисте рачуне, да га суспендујем и *да учиним њужно расположење за даље*. Отишао сам у Митровицу неколко дана раније, био на неколко претстава, држао седницу м. позор. одбора и молио да рачуни до свршетка сезоне буду готови, јер ће доћи наш књиговођа да разрачуна са г. управ.; али рачуни ипак нису били готови, те према томе није се могло ни разрачунати, и мене упуту упр. одб. и поново овласти, да то изведем после Руме, јер ће за тим наступити глумачке ферије од месец дана, а састанак је после ферија у Вуковару. Дођем и у Руму опет на 6—8 дана раније, био на неколко претстава, у м. позор. одбору и опет молио, да рачуни буду готови, пре него што дружина оде на ферије, и то да се састанемо у понедељак 4. (17.) јуна у 8 сати изјутра, јер је последња претстава била у недељу 3. (16.) јуна. Састанемо се у 1/29 а завршили смо рачуне са м. позор. одб. тек у 11 сати, јер су дотле непрестано стизали разни рачуни. Док је наш књиговођа завршио разрачун г. управитеља са центр. благајном било је прешло већ подне, а г. управ. је тврдио, да мора бити да је негде погрешка у рачуну, јер да није могуће, да је он ишта дужан а не преко К 3000. Сиромаштво наш књиговођа рачунао му је још једаред — на други начин — а резултат је био исти, и г. управ. ипак није хтео признати, да је рачун тачан. У 1 сат разиђемо се, — ја одем у Краљевце не извршивши налог упр. одб. а ево зашто:

1., што је један део позор. дружине већ отпутовао био тај дан још у 9 сати пре подне за Земун;

2., што је други део позор. дружине у 11 сати отишао у Сарајево и тако није било на окупу дружине, којој би могао обзнанити, да сам г. управитеља суспендовао, и шта сам даље наредио;

3., што је гардероба још пре неколко дана отправљена била у Сарајево, па ко ће ми одговорати за њу ако сада суспендујем г. управитеља?

4., што г. управитељ не признаје тачност рачуна, па ако га ипак суспендујем, а овамо се после испостави, да је наш г. књиговођа — случајно и нехотице — погрешно, (што до сада никад није било) каква бламажа?! а најпоследње

5., што сам као човек мислио, ако г. управитеља срећна потера, да заслужи бар толико у Босни, да може покрити исказани дефицит, ја би отишао у Вуковар и позвао поред нашег г. књиговође још два стручњака из тамошњих новчаних завода, да ми и они потврде, да је рачун нашег књиговође добар и кад би се уверио, да је сва гардероба у реду онда би га суспендовао; а ако би подмирио и цео дефицит, тада би му пријатељски шапнуо на уво: „да поднесе и сâм оставку“ и онда би г. Нушић прошао о мање бламаже, а ми без икакве штете.

Једнога дана добијем телеграм из Вуковара од г. Раде Пауновића председника м. позор. одбора, да је позор. дружина сва већ тамо на окупу, ал' да нема г. управитеља, па пита: „шта да се ради“? одмах одговорим: „долазим сутра“, а то је било 3. (16.) авг. 1905. Чим сам стигао, одржао сам седницу са м. позор. одбором и углавио репертоар за прво време, а кад ме је г. редитељ Спасић известио, да је и гардероба — што је била ношена у Сарајево — опет у свом реду дошла натраг у Вуковар отправио сам акт суспензије г. Нушићу у Београд и наредио, да се сва позор. гардероба, — коју имају поједини глумци и глумице код себе — донесе у позор. зграду на преглед и да се попише, шта се враћа а шта још

и даље остаје код појединаца, да се може водити евиденција.

Јавим такође г. Васи Муачевићу председнику м. позор. одб. у Осеку, да ће позориште наше после Вуковара доћи тамо у Осек, те за раније да спреми све што треба и да отпочну купити претплату, а ја ћу пре доласка позор. дружине доћи к њему, да доведемо све у ред и склопимо репертоар; за тим позovem г. Ружића и понудим га, да прими привремено управу што је он одлучно одбио, велећи, да не ће никаква посла да има више с' глумцима. „А хоћете ли тако, да ја узем управу у своје руке, а кад нисам ту, да у моје име Ви водите административне послове, а г. Добриновићу би дао глумачку школу а г. Лукићу позорницу, како не би ником било теретно, разуме се до главне скупштине бесплатно?“ — на то Ружић пристане и ја га позovem тај дан за 3 сата после подне у мој стан на заједнички састанак са г. г. Добриновићем и Лукићем, на што ми рече: „а што ћу Вам ја? ето ја пристајем, а Ви говорите с' њима двојицом“. Позovem њих двојицу и кад смо се састали, отпочнем овако: „Идете ли Ви г. Добриновићу за цело у Београд? „Идем“. „Кад?“ „Кроз три недеље“. На то ја: „Онда не ћемо ни почињати ништа за тако кратко време“ и кажем, шта сам намеравао; а овако ћу поделити замену на њих двојицу: Ружића и Лукића. За тим сазovem позор. дружину, којој саопштим целу ствар овим речима: „Пошт. дружино! Г. Нушић није од данас више Ваш управитељ, и ја Вас позивам и молим, да се не бацате блатом на бившег г. управитеља, јер је Он изврстан и признат наш књижевник, а што је рђав финансијер то је — на жалост — и његова. а и наша несрећа. *Ја узимам управу у своје руке, а у моме отсуству заступаће ме у администрацији г. Ружић а у артистици г. Лукић*“. За тим телеграфишем у Н. Сад да се сазове упр. одб. за сутра 8./21. авг. у 10 сати пре подне; јер стижем лађом у 9¹/₂. Примећујем, да је истом лађом допутовао у Н. Сад и г. Добриновић. Г. књиговођа отишао

је одма с лађе у Матицу, а куд се део г. Добриновић не знам, доста то, кад сам још тога дана дошао у седницу изненадило ме је. 1. Да се толики број чланова одбора искупио као нигда до сад за мојих 25 год. (16) осим званичника, иначе се мора да шиље послужитељ по оближње чланове да их моли, да дође бар толико њих, како би могли — по уставу — држати седницу, а 2. Изненадило ме је већ и то, што су у 10 сати већ сви били на окупу, а обично се чека по $\frac{1}{2}$ сата и више, док се искупе. Одма сам помислио у себи: „ово треба нешто да значи, па још кад сам приметио, једног мени непознатог члана упр. одб. са стране, који никада до данас није био ни на једној седници. „Мајко моја, ко је? кад? и како позвао тога господина? позивницом не може бити, јер је и сувише кратко време било за то! тек само 24 сата. Онда телеграфски! ал' ко? и ако је брзојавом позивано, је су ли и сви други чланови упр. одб. телеграфски позвани? и ако, каква је така прека нужда и потреба била? и зашто баш за ову седницу да се позивају људи из Карловаца, Ст. Бечеја, Митровице, Панчева, Вршца и Осека? кад се за мојих 25 година никад нису позивали гг. чланови упр. одбора у седнице, који живе ван Н. Сада него увек њихови заменици из Новог Сада, а колико је мени познато из тих места нико није био позван до ли само г. Душан Радић из Сомбора. Отворим седницу и поднесем извештај: да сам био у Вуковару, да сам суспендовао г. Нушића од звања и плате, и да сам узео управу у своје руке а кад нисам код дружине, да ће ме замењивати гг. Ружић, и Лукић, јер Добриновић иде за три недеље у Београд и т. д. На то одреди одбор комисију, да спроведе истрагу против г. Нушића, а г. Д. Радић поднесе овај предлог: „*управни одбор узима извештај начеоников одобравајући на знање*“ што се једногласно и прими, пак ће онда исти господин наставити — стојећи на сред дворнице и гледећи час десно час лево гг. одборнике — „*ал' ми би ипак желили, да г. Добриновић буде приврмени управитељ*“.

На то му мало оштрим гласом примети г. Сава Петровић, секретар: „*Па зар нисте мало час чули, како г. председник каже, да је узео управу у своје руке што сте мало пре и одобрили? Исти господин: „Та јест' јест', ал' ми би ипак желели г. Добриновића за управитеља*“. Настаје мртва тишина, ја у гњеву своме — јер видим, да ме подло и мучки изигравају — погледам десно погледам лево; ал' не могу ником очи да сагледам, „сви јунаци нџком поникоше“ од стида и срама због свог дволичног понашања, и ћуте као оловом заливени. На то прекинем мучну ситуацију са речима: „*Но господо! јесте ли сви за г. Добриновића?*“ опет сви ћуте као неми, и гледају који у књигу, који у новине, који у скамију а који у патос, та да, мирна им је и чиста савест?! г. Тона стоји у дворници и држи неку артију с' које не скида очију, само се г. Д. Радић љуља на ногама, погледа смећећи се на све стране, таре задовољно руке, дрма главом и говори: „*јесмо, сви смо за то*“. Устанем и рекнем: „Проглашујем г. Добриновића за управитеља, дајем оставку и затварам седницу“, па изађем. Ручао сам код пок. г. Арсе Пајевића, а још за време ручка дође г. Хаџић и позове ме, да у 2 сата наставим седницу. „*Никад више*“ рекох. На то ће г. Тона — преврћући мефистофелски очима: „*Та и мени је већ дозлогрдило, не ћу ни ја дуго*“. Мислим се, ко те незна . . . . . та то и јесте све твоје масло. Сутрадан вратим се жељезницом у Београд, а тим истим возом дође и г. Добриновић у Београд (На ово ћу се још вратити).

Да су гг. одборници заједнички скројили план иза мојих леђа да ми подвале а по неки од њих да су давнашњим топлим жељама г. Тоне и Добриновића слепо као муве без главе на сусрет изашли, ево доказа: 1. И ако им је савест нечиста била ипак нису били толико смеони и дрски, да сами своју подлу намеру изведу, него су позвали страног — мени сасвим непознатог човека, да им буде вођа, а они су били само његови „мицоглавци“. 2. Из оног

„Ми би желели“ и т. д, зна и дете из основ. школе, да се говори у име множине; а кад је тако, онда је та множина већ у напред споразумна са говорником, а да је заиста тако и било потврдила су гг. одборници својим куражним ћутањем и мушким и одважним погледом својим у земљу. 3. Одма сутра-дан био је један од гг. одборника код неког мог пријатеља и рекао му: „А што нам г. председник није казао шта хоће?“ Та шта да вам кажем шта хоћу, кад сте ме опуномоћили, да учиним *нужно расположење, ја га учиним и Ви га одобравајући примите, па одма за тим — ни после 2 минута — на подли начин опет обарате.* 4. Док сам био у Вуковару — о Преображењу — да извршим суспензију г. Нушића и т. д. већ је био за то време један г. одборник упр. одбора „друштва за срп. нар. позор.“ у Београду — ваља да каквим другим својим послом, — и тражио ме, да ми каже радосну вест: „*да је цео одбор за то, да г. Добриновић буде управитељ*“, дакле и не чекају и не знају шта ћу ја свршити, они су унапред већ срочили шта мора бити, па ма ја шта спровео! Пфуж и опет пфуж. 5. Један господин, који није више одборник — ал’ је иначе „интимус“ г. Тоне — путујући сутра-дан после седнице (од 8. 21 авг. 1904.) лађом из Н. Сада за Мехадију приповедао је, *да је он знао на неколико месеци у напред* — још док је било позориште у Н. Саду крајем 1904. г. — *да је доконано и углављено, да буде г. Добриновић управитељ.* 6. Но! јел’ доста јасних доказа да се подмукло и „испод жита радило“, инфимно и церфидно?!

Кратко време после моје сеобе у Београд посети ме г. Д. Јанковић, управник срп. кр. нар. позор. и стави ми — као начеонику нашег позор. — своју ложу на расположење, ја му се топло захвалим на колегијалној пажњи и предусретају, а г. управник ће наставити, да ли ми је познато, да се г. Добриновић *нуди* њиховом позоришту? Одговорим му: „да ми није познато; ал’ ако баш хоће, ми га силом задржавати не ћемо, само му приметим — ако му није познато

— да постоји споразум између Београда, Загреба и нашег позор да се — особито боље глумачко особље — из једног позоришта не прима у друго, без писмене саизволе дотичне позоришне управе.

Опет неко време за тим састанем се с г. П. Добриновићем а он ме ослови овако: „Но! поклањам Вам моју пензију, јер долазим у београдско позор. знате, имам сестру удову са двоје мушке деце, па знате, бојим се, да се деца неотму од женске главе, а овако ћемо заједно живити па могу боље пазити на децу, да се неодуларе“. А ја му на то приметим, како је то врло племенито од њега, да се он жртвује за њих, можда је он чекао да ја кажем: „немојте нас остављати ако Бога знате, иштите шта год хоћете, само нас не остављајте“. За тим сам у једној седници устмено известио одбор о том, сви су се чудили — бар тако је мени изгледало, да нико није ништа о том знао — ако се неко и овом приликом — није претварао као обично. и играо улогу „преблагот Јеврема“, а! шта велите?! — — —

Исти дан, као сам се вратио из Вуковара у Београд сусретнем се — случајно баш пред мојом кућом — с' г. Д. Јанковићем, кој ме упита: „шта је ново?“ ја му испричам све по реду и да сам поднео оставку пак Га онда ја упитам: „да л' је био данас г. Добриновић код њега? јер је дошао са мном у Београд? он рече да није, „но! рекох онда ће Вам на сигурно доћи, да *Вас уцењује с' нама, као што нас уцењује с' Вама*«. „Та нека само дође, рече: али то ће бити и последњи пут „или“ „или“. Шта је даље било не знам.

*

Ја сам гл. скупштини држаној 29-ог дец. 1905. (11-ог Јануара 1906.) — поднео свој 25-ог — истина кратак — извештај из благодарности, што ме је за пуних 25 год, избором за начеоника одликовала; но како протекоше ево већ 9 месеци од редовне гл. скупштине, а ја немогах нигде начитати званичног извештаја о раду те скупштине — као што то про-

писује последња алинеја § 13 позор. устава а која гласи: Записник скупштине има се у српским нови нама (§ 10) обнародовати“: то се морам ослонити само на исказе људи, који су били на тој скупштини, и који ми рекоше, да је само споменуто, да сам послао извештај, толико само чујем, да је у очи скупштине у упр. одб. решено, да се неподноси скупштини, јер би читање дуго трајало и јер су у њему — по њиховом схваћању *»све саме познате ствари«*. Одбор усвоји — наравно — то мњење и стави мој извештај — као излишан — просто *ad acta*, што је била властна, могла и смела само гл. ск. чинити, којој је извештај мој и намењен био. Та Бог Вас видео људи Божји! па да о чему говори и може говорити повесница него само о прошлим догађајима? Та ако ћемо претпоставити, да је све, што се у свету једном збило и што је о том догађају већ писано, свима довољно познато, онда оде сва историја у забрав, ако се неби понављала.

Кад су у Француској 1904. г. узимали у војнике нашли су, да од 100 новака њих 76 незнају ништа о заузећу Бастиле у франц. револуцији, њих 70 незнају ништа о девојци Јованци Орлеанци а 68 њих не знају ама баш ништа о франц.-пруском рату, а овамо су им дедови и очеви у њему суделовали, а у Немачкој опет од 100 новака 82 нису знали ко је то Бизмарк? неки су рекли цар, неки краљ, а неки опет генерал и т. д. Ето Вам како пролазе „све саме познате ствари“.

По Вашем: „све познате ствари“ нетреба више ни говорити а још мање писати што о: Цар-Душану, Св. Сави, Кнез-Лазару, о боју на Косову, Краљевићу Марку и Милош-Обилићу, о Вуку Караџићу и Ђури Даничићу, о владици песнику Његошу и Змају и т. д. и т. д. Та нисам ли ја поднео 1896. г. мој 15-год. извештај, у ком су „све саме познате ствари“, *који је не само у скупштини прочитан, него је ск. једногласно решила, да се штампа у 1000 примерака и разаслат је?* (види мој 25-год. извештај). Није ли гл.

ск. 1900. г. решила, да се о 40 год. нашег позор. изда „Поменик“ у коме би биле опет „све саме познате ствари“ из 15-год. извештаја и пре и после тога и то куд' и камо опширније? Ја сам уверен, да ће се о 50-год. позоришној издати „Поменик“, само не знам, шта ће ући у њега? Та ваља-да неће — наопако — опет „све саме познате ствари“ из 50-год. обстанка позор.! Видите ли г. г. куда води та — онако олако — избачена фраза, „ех! та да, али та Вам је фраза у овај мах требала, а кад буде о том истом предмету други неко писао, онда неће бити „све саме познате ствари“ него све мудро, паметно и „виспрено“. Ја сам даље уверен, да многи од г. г. што су били чланови „друштва за срп. нар. позор.“ 1897, сетиће се можда тек кад ово усчитају, да су некада читали и мој 15-год. извештај, а већина од њих је с' временом и заборавила његов садржај. Е тако би то било, кад се не би никад ни понављало ни допуњавало. *Repetitio est mater studiorum*. А зар нам није те како добро познат где-који позор. комад, па га ипак радо гледамо и слушамо по толико пута, и увек имамо још нешто да научимо из њега.

Но доста о том, него ево сада износим мој 25-год. извештај, онако, како сам га гл. ск. поднео био, па нека пошт. читалац сам пресуди, шта има у њему: *непотребног, излишног и сувише познатог*, а може бити да ће се когод наћи, да на доидућој скупштини запита: »Зашто није изношен тај извештај пред гл. ск.? ил' ће — можда — и то, као и много друго што шта прећи у заборав, као што на прошлој гл. ск. *нико ама ни запитао није: »Зашто није одржана ванредна гл. ск. у фебруару, кид је редовна гл. ск. то закључила?*

Ево мога 25.-год. извештаја:

Славна Скупштина!

Дан по дан година за годином па и наше позориште ступило је милом Богу хвала у 45. годину свога живота.

За тих четрдесет пет година било је свега пет

ачеоника, и то: у првих 20 година свега четири а последњих 25 само моја маленкост.

Ко буде писао једном историју нашег позоришта, аићи ће — мал' те не — на сваком кораку на неприлике, што су кочиле точак напретку нашег позоришта шта више и самом опстанку претиле му. Те еприлике стајале су вазда ван нашег домашаја, и и их нисмо могли избећи, али смо се својски трудили, да их — колико нам је само могуће било — границе умерености сузбијемо, да им оштрину гупимо и да их — колко смо само могли и смели — од позоришта нашег сасвим одбијемо. Па мало ам је тих непрекидних вањских неприлика, с' којима морамо вечито да се боримо, него се — на њу жалост — појавише и неке ненадне и неочејване неприлике и у самом позоришту нашем и то ш онда, кад смо сви мислили, да смо и ми већ дном после толиких неуспеха ушли у прави коло жк, који води лепшој, трајнијој и сјајнијој будућности наше позориште. Но ми смо се свиколици у којим надама и очекивањима грдно преварили.

Ја сам 31. августа (12. септембра) 1896. год. однео Главној Скупштини извештај о нашем позоришту за мојих 15 година од 1881|2—1895|6, који је — по закључку Главне Скупштине — штампан у 300 комада и разаслан: члановима друштва за срп. ар. позориште, писцима, позориштима, глумачком собљу, преводиоцима, манастирима, свештенству, итаоницама, певачким друштвима, новчаним заводима, знатнијим политичким и црквеним општинама, опским родољубима и т. д. — у ком су изнесени ајважнији моменти и материјално стање нашег позоришта за тих 15 година.

Том извештају додајем сада и тек само најважније ствари које су у годишњим извештајима већ изнесене и опширније изведене и материјално стање нашег позоришта од 1895—1905 год. како ће изаћи а и бледа слика нашег позоришта од од 1881—1905. г.

Ево тих важнијих појединости:

1) Год. 1895. октобра 12. (24.) било је свечано отварање новог народног позоришта у Загребу; том приликом заступали су наше позориште начеоник и подначеоник.

2) Издат је апел на преко 90 новчаних завода и управитеља за сталну припомоћ позоришту; одазвало се 13 завода са прилогом од 1378 круна — без икакве даље обвезе.

3) Год. 1896. марта 5. (17.) давана је представа за сиромашне српске народне вероисповедне основне школе у Будимској Епархији; послано је 522 круне и 16 филира.

4) Позориште је учествовало при погребу припознатог књижевника и врлог родољуба и великог пријатеља српско-хрватске братске слоге Илије Округића-Сремца.

5) Позориште је поздравило брзојавом прославу 50-годишњице »Српске Матице Лужичке« у Будишину.

6) При преносу Вукових костију 30. септембра (12. октобра) 1897. заступао је наше позориште на тој свечаности начеоник друштвени.

7) Год. 1897. 8. исплатили су вазда родољубиви Панчевци свој петогодишњи обећани прилог: 12.000 круна а Новосађани преко 10.000 круна. Иначе се нико више у Српству није одазвао на наш очајни вапај.

8) Те године приспели су први крајцарашки прилози у износу од 493 круне и 90 филира.

9) Год. 1898. 9. изнео је други крајцарашки прилог 3489 круна и 54 филира. Само од 14 скупљача који су по преко сто круна скупили, а 18 родољуба су скупили по испод 100 круна. И сви су приложници били обећали да ће и даље прилагати но то није дуго потрајало пак се родољубље само од себе угасило.

10) Позориште је прославило 50-годишњицу песничког делања Змај-Јове свечаном преставом у Митровици којој су присуствовали и начеоник и подначеоник а слављеник је брзојавно поздрављен у Загребу.

11) Заведене су чланске Дипломе што их је бесплатно израдио наш припознати сликар Г. Урош Предић због чега је изабран за почасног члана.

12) Год. 1899. децембра 6. умро је Ђорђе Ф. Недељковић који је оставио 10.000 круна као фондацију за добре глумце.

13.) Умро је у Београду 9. (22.) априла а сахрањен је 11. 24. 1900. год. отац нашег позоришта Јован Ђорђевић; на погребу је заступао наше позориште начеоник а у место венца уписао је покојника са 120 динара као утемељача у фонд за помагање сиромашних Великошколаца. Па како му је сама родбина подигла споменик а Матица Српска наручила слику за дворану Матичину то је позориште приредило 18. (31.) октобра — на сам дан држања главне Скупштине — свечан парастос коме је на позив присуствовала и сва родбина покојникова.

14) Набављена је слика Гавре Јанковића добротова нашег позоришта, коју је израдио Г. Урош Предић опет бесплатно.

15) Опет је дошло крајцарашких прилога 2345 круна 87 филира од 13 скупљача; њих 4 скупили су сваки по испод 50 круна.

16) Позориште је било заступљено при погребу Дра Светозара Милетића народног првака, једног од оснивача нашег позоришта и многогодишњег члана управног одбора. Начеоник је у име позоришта — из цочаста великом покојнику — носио свећу уз сандук.

17) Велико-Кикиндско народно представништво одредило је нашем позоришту 500 круна годишње припомоћи.

18) Дао сам завести Главну Књигу, у коју би се имало уписати: сваки глумац где и кад се родио? откад је код нашег позоришта? шта је учио? колика му је плата? плаћали у пензиони фонд? откад? какве улоге игра? и т. д. — што сам држао, да је то потребно за историју нашег позоришта, а то би била по моме мњењу и нека врста кондуит-листе, у коју би се уводиле како награде тако и казне поје-

динапа. Но, то се — по срећи — некуд забацило! Нема ни празних штампаних табака! Е, тако је то, кад се не зна, ко да то води, а ко да надгледа!

19) Главна Скупштина 1900. године решила је, да се одржи у Новом Саду 40-годишња прослава нашег позоришта, што се навршило маја 1901. Славна Скупштина одредила је била 1000 круна на издавање јубиларног поменика, у коме би се изнела: историја овог друштва, сва радња од постанка му, глумачко особље садашње и негдашње, репертоар и т. д. За израду тога поменика био је изаслат нарочити подбор, који је цео тај посао био већ распоредио, но; због вечитог дефицита, због других потребе позоришних и дажбина народних и због нероднице обустављена је и прослава и издавање поменика до бољих времена.

20) Трећи дан Божића 1901. год. приредило је „Коло Српских Девојака Новосадских“ концерат с игранком у корист фонда Срп. Нар. Позоришта. Приход је био 1265 круна и 6 филира.

21) „Коло Младих Срба“ у Будим Пешти послало је од беседе држане 1899. год, 560 круна као прилог.

22) Г. Лаза Дунђерски даровао глумачком пензијоном фонду 500 круна.

23) Члан Управнога Одбора омиљени народни песник и позоришни писац Чика-Јова прославио је 24. нов. (7. дец.) 1902. год. наступајућу седамдесетогодишњицу. Лично су му честитали и поздравили га у име овог друштва начеоник и подначеоник.

24) Поводом навршене 70 године див-песника и миљеника народног Змаја одржана је свечана престава у славу јубилареву у Осеку 29. новембра 1903. год.

25) Умро је омиљени и прослављени Чика Јова-Змај 1. (14.) јуна 1904. год. При погребу заступао је ово друштво цео управни одбор, а у знак опште жалости ни тај дан ни на дан погребана није било позоришне преставе, а управитељ је са редитељима и неколицином старијих глумаца био на погребу. У спомен Змају предато је од стране позоришта

друштву књижевника и новинара „Змају“ у Карловцима 100 круна у место венца.

26) Умро је многогодишњи и заслужни фишкал друштвени Др. Илија Вучетић 10. (23.) јула 1904. год., који је за себе, своју жену, ћерку и два сина уплатио 1370 круна чланарине.

27) Умро је у Пешти родољуб Ђорђе К. Јовановић, који је оставио позоришном фонду 1000 круна.

28) У славу и спомен 50 година од смрти владара и песника „Горскога Вијенца“ Петра Петровића Његоша даване су свечане преставе у Новом Саду и Сомбору.

29) Варошко преставништво слободне краљ. вароши Новог Сада решило је већином гласова, да се српском народном позоришту даде годишња припомоћ од 2000 круна, — као што се даје и мађарским позоришним дружинама, — за оне године, кад позориште наше буде давало преставе у Новом Саду. Против тог закључка уложила је мањина уток, који је висока влада и усвојила.

О овогодишњем раду управног одбора и позоришта подноси се као и сваке године посебан извештај.

После тих појединости да пређемо на опште ствари, и то: поглавито на оне, које се — мање више — тичу материјалне стране, јер уметничку страну остављам другом, вештијем перу од мога.

По извештају за год. 1904. броји наше позориште од свога постанка 1861—1905. г. свега 563 члана и то:

из год.	1861	19	1870	5	1880	1	1890	5	1900	12
"	1862	55	1871	2	18 1	7	1891	8	1901	20
"	1863	18	1872	7	1882	4	1892	12	1902	30
"	1864	10	1873	5	1883	5	1893	17	1903	19
"	1865	5	1874	0	1884	2	1894	20	1904	45
"	1866	11	1875	1	1885	4	1895	5	1905	49
"	18 7	18	1876	0	1886	6	1896	18		
"	1868	5	1877	0	1887	8	1897	7		165
"	1869	8	1878	12	1888	4	1898	64		151
"	?	2	1879	5	1889	3	1899	10		87
										44
										166
Свега	151		37		44		166-165	=	563 ¹⁾	

1) Јед' и то било познато? Ко се потрудио, да их све покупи и зброји?

Осим тога по податцима, које сам прикупио, било је 1881. год. 291 члан, 1896. 434 члана; дакле за 25 година био је прираштај 272.

Од напред поменутих 563 члана умрло је — колико је управном одбору до сада познато — 167 чланова; остало би живих 396. Но од тих су 51 разна друштва, и то: 1 књижевно друштво, 1 омладинско друштво, 1 диштрикт, 1 мајсторски цех, 2 читаонице, 2 дилетантска позоришна друштва, 4 добротворне женске задруге, 7 певачких друштава, 7 политичких и 11 црквених општина и 14 новчаних завода. Остају 345 чланова, а то ће рећи, ни пуних 8 чланова на једну годину! Па зар од неких 600 црквених општина само 11?! Зар од неколико стотина политичких општина само 7?! Зар од неких преко сто чисто српских новчаних завода само 14?! — за пуних 45 година!!? Јест, као што видите — на жалост — тако је!²⁾

Имам да приметим, да је било више и личних чланова и разних друштава; но како су неки престали да уплаћују своју чланарину, и на поновну опомену управног одбора или нису могли (сеоба, сиромаштво, смрт) или баш нису хтели обвези својој одговорити, то је славна Скупштина — на предлог управног одбора — дала их брисати из броја својих чланова и њихове уплаћене своте узела као прилог, а дужну чланарину са каматама дала из позор. фонда брисати. После ће се видети колике су те своте биле.

Тик 563 члана спадају на 66 општина, од којих 4 ван Угарске, а то су: Београд, Беч, Винер-Најштат, Њу-Јорк. Остају 62, а то ће рећи; да од 600 наших општина једва тек свака десета има позоришног члана, па и између тих 62 има их 8 где су сви чланови изумрли, а то су: Ада, Баја, Товаришево, Горњи Товарник, Јазак, Сегедин, Кањижа, Перлез. Остају дакле само још 53 општине у којима има личних позоришних чланова.³⁾

²⁾ Зар је и то сувишно знати?

³⁾ Није ни ово рђаво знати.

По општинама распоређени чланови овако стоје:

26 општина по 1 члана = 26	1 општина по 14 чланова = 14
10 " " 2 " = 20	3 " " 15 " = 45
6 " " 3 " = 18	2 " " 18 " = 36
4 " " 4 " = 16	1 " " 20 " = 20
1 " " 6 " = 6	1 " " 34 " = 34
3 " " 7 " = 21	1 " " 47 " = 47
1 " " 8 " = 8	1 " " 58 " = 58
1 " " 9 " = 9	1 " " 150 " = 150
1 " " 10 " = 10	11 " " = 404
1 " " 12 " = 12	55 " " = 159
1 " " 18 " = 18	66 " " = 568
56	159

Од тих 66 места; Шид има само мајсторски цеј, егедин само црквену општину, Пакрац само доброворну женску задругу, Јарковац само новчани завод, а Мартонош, Гргуревци, Грабовци и Добринци има политичну општину.

Већа места, која немају ни једнога члана јесу за: Черевих, Ердвик, Чалма, Шид, Винковци, Сланмен, Бановци, Бела Црква, Делиблато, Сивац, Стар, Ада, Баја, Чуруг, Фелдварац, Футог, Перлез, Зодра, Башахид, Мохач, Горњи Карловци, Товаријево, Горњи Товарник и т. д., а могло би бити ише чланова из ових места: Жабља, Загреба, Зеуна, Инђије, Ирига, Каменице, Карловаца, Осека, еленаца, Чакова, Сланкамена, Петрова Села, Пеште, гарог Бечеја, Пакраца, Руме, Сенте, Сент-Андрије, знтомаша, Темишвара, Шида, Голубинаца, Сентмиуша, Старе Паланке, Ковиља, Турског Бечеја, итд.⁵⁾

Кад сам вољом и поверењем славне скупштине ште 1881. год. — дакле пре 25 година — стао на оло овога славног друштва као начеоник, било је тање позоришне дружине овако:

1881. год.	14 мушких,	10 женских	= 24
1895.	" 15	" 14	= 29
1905.	" 19	" 14	= 33

⁴⁾ Ко је тај члан позоришта што је ово знао? као да и ово није рег врати.

⁵⁾ Јед' водио когод рачуна о тој срамоти нашој?

Годишња глумачка плата износила је 1881. год. К 28.000. 1895. год. К 41.800, а сада износи К 42.773·72 — дакле, данас је са К 14.773 већа него пре 25 година.

Потреба позоришне дружине била је 1881. год. К 40.000 1895. год. К 58.700 а данас је К 75.396·62 — дакле је за К 34 395·62 већа него пре 25 година.

Као што се види, потреба је данас два пута већа него пре 25 година. Па цео тај потребни већи издатак треба позоришна дружина да заслужи, а међутим је број места, у која позориште наше долази, све мањи у место да је већи; а у нека места не би требало више ни да иде наше позориште; јер је имало у њима увек повеликог дефицита. Тако де напоменем само два места, — *potina sunt odiosa* — у којима је наше позориште за трикратног свог бављења имало у једноме К 4899·47 а у другом К 5242 дефицита.

Од год. 1881. до год. 1905. наше је позориште заслужило и потрошило :

	заслужило	потрошило	вишак	мањак
	Круна	Круна	Круна	Круна
1881-2	39,781·32	37,458·20	2,323·12	
1882-3	41,861·86	39,674·02	2,187·84	
1883-4	52,670·10	49,531·78	3,038·32	
1884-5	38,162·08	38,305·76		143·68
1885-6	45,608·32	47,630·90		2,022·58
1886-7	46,439·12	45,348·02	1,091·10	
1887-8	42,824·22	44,589·56		1,765·34
1888-9	40,341·66	40,741·06		400·80
1889-90	46,255·14	48,662·06		2,406·92
1890-1	48,728·18	47,117·72		1,610·46
1891-2	47,624·90	46,200·36	1,424·54	
1892-3	56,960·14	56,868·60	91·54	
1893-4	49,865·20	52,352·22		2,487·02
1894-5	66,316·02	60,162·66	6,153·36	
1895-6	65,525·28	68,321·84		2,796·56
1896-7	56,848·62	61,026·88		4,188·26
1897-8	56,939·62	58,325·56		1,386·04
1898-9	58,769·26	62,664·74		3,895·48
1899-900	68,101·46	71,150·84		3,048·88
1900-1	54,643·75	59,652·46		5,008·71

16/V 1901—29/I 1902	45,957·47	44,914·02	348·45	
1909	60,027·30	61,848·37		1,821·07
1903	57,842·88	61,865·79		3,972·91
1904	77,563·96	74,395·62	8,168·34	
Свега	1261,873·78	1278,989·34	19,812·71	36,928·27
		= 17,115·56		= 17,115·56 ⁹⁾

Фонд позоришни био је:

	Круна	повећан оа: Круна	опло са: Круна
1881—2	41.611·40		
1895—6	97.915·46	56.304·06	
1896—7	87.728·46		10.187·—
1897—8	86.946·86		781·60
1898—9	87.499·10	552·24	
1899—900	93.157·—	5.557·90	
1900—1	83.235·06		9.921·94
13/V—31/XII 1901	75.371·27		7.858·79
1902	65.840·95		9.530·32
1903	47.668·15		18.172·80
1904	46.418·65		1.249·50

Кас што се види, најмањи је позоришни фонд био 1881. год а највећи 1896. А зашто је данас тако мали ево узрока:

Од г. 1881. до закључно 1904. издано је из овога фонда:

	Круна		Круна
Субвенције позоришту	70.331·62	Танцијема	5.324·44
Награда редитеља	1.800·—	Награда управитељу	7.050·—
Крен глумцима	1.400·—	Позоришна дела	3.294·49
Препис дела и улога	2.992·20	Откуп позор. дела	1.625·24
Отпис чланарине и камате	14.002·84	Хонорари	1.799·50
Ванр. издаци, равни рачуни	4.778·53	Гардероба	18.536·76
Путни трошкови	10.272·20	Мировина	11.470·—
Феријална плата	12.115·98	Отпис предујама	4.117·38
Потраживање код Г. Нушића	5.968·40	За венце	72·—
Коровођи Мирковићу предујам	600·—	Вунићу предујам	380·—
Припомоћ Тодосићу и погреб	780·77	Јуришићу предујам	300·—
Г. Добринићу за укупе	400·—	Г. Ружићу отписано	635·25
	125,302·54		54.604·97
		Свега: К	179.907·51
		Стенићу брисано	1.197·78
		Штабелној општини у Тителу	600·— брисано
			181.705·29

⁹⁾ Љубопитљив сам баш, да л' ће се наћи неко, што ће рећи, да је и ово ама са свим сувишно, јер је сваком већ и сувише добро познато.

¹⁰⁾ Зар има кога, што га не занима, да ово дозна? ех ал' управни одбор тврди, да су то „све саме познате ствари“.

Штабилна општина у Тителу вотирала је још 28-ог септ. 1862. год. 300 фор. = К 600 „срп. нар. позоришту“ и кад смо 1899. год. замолили, да нам се обећани прилог исплати, решило је претставништво, да се новац изда; но жупанија бачка није хтела да потврди тај закључак и ми смо морали брисати тај обећани прилог.

Осим тога у позоришном фонду су јако дубиозни: 1) Дужна чланарина и камате на њу; 2) Крајцарашки приноси; 3) Повратак предујмова код бивших глумаца.

Исказани суфицити у понеким местима нису исправни; јер често после закључених рачуна месних одбора долазе неисплаћени рачуни, те се ови исплаћују из позоришног фонда; месни одбори то чине можда — већином — због тога, да им буде сувишак што већи, или, да буде дефицит што мањи, или, да изађу без дефицита. Али онда не стоји онај мањи дефицит или онај нереални суфицит. Тако на пример био је у Новом Саду 1904.5. год. при закључку рачуна сувишак К 571·62, а после закључка дошао је на исплату рачун од К 447·56 — сувишак је дакле у истини био само К 124·06. и т. д.

Кадикад путовање позоришне дружине сувише много стаје, јер морамо далеко да путујемо, што они који су ближе или успут или не могу или неће да нас приме, или није арена или сала спремна и готова. а по кадикад нам је и мађарско позориште на сметњи, и т. д. А месни одбори — по гдекоји — или неће онда да плате толики пут, или плате само половину, а другу половину мора да плати позоришни фонд, и тако колико месни одбори искажу сувишка у толико је мање у позоришном фонду. Тако смо 29. маја 1901. год. ишли из Панчева чак у Суботицу па одатле опет у Карловце, а 1903.4. из Вршца чак у Руму. Најпосле, доста су велики годишњи издатци из позоришнога фонда и на многа — већином непотребна — путовања и т. д.

Ако се мало боље обрати пажња на то, може се приметити 1) да се 1894.5. год. готово двапута то-

лико заслужило колико 1881. 2. али се и потрошило; 2) да је за 24 год. било сувишка само у девет година, а у 15 година мањка; 3) да смо до 1895. 6. радили са сувишком од К 2688·28, а од тога доба са мањком од К 17.115·56.

Да напоменем још да је од год. 1900. унет у позоришни фонд и цео инвентар позоришни, који данас овако стоји: Гардероба К 10.222·86 Репертоар К 7.184·20; музикалија К 3.540. Свега К 20.947·06

Глумачки пензиони фонд био је 1896, године К 3160, а данас је К 16.443·25.

Број глумачког особља повећан је из два разлога: једно с' тога, што се старији чланови приближују своје завршетку, те нам се ваља благовремено састарати, како ће их моћи млађи чланови достојно заменити а млађе новим попунити, а друго, позоришна публика жели, иште и тражи, да се што више пева, а старији — по решењу управног одбора — не морају у кору певати. Морамо дакле имати већи број млађих чланова за певање.

Кадгод су нас сваки на своју страну — што 'но реч — за рукав вукли, да им са позориштем дођемо, а данас се некима од тих места силом морамо да натурујемо, јер немамо куда или морамо дружини да дамо ферије. А има и таквих места, у која — док поједини родољуби дигну руке са позоришта било болешћу, старошћу, да или божијом вољом — наше позориште неће моћи више ни долазити.

А шта тек да речем о глумачким платама! Чисто ми је зазорно признати, да имамо вредних чланова са платом од 40 па и 30 круна! Даље чланова, који су давно већ заслужили куд и камо већу плату својим неуморним, својским и савесним радом, а ми ево већ осам година како ником нисмо повисили плате због иначе огромних издатака и вечитог дефицита.

То вам је господо скупштинари, у најкраћим потезима обележена — истина бледа и суморна али

зато верна — слика данашњег стања нашега позоришта.

У Београду 13. (26.) новембра 1905.

А ево моје и оставке :

Славна Скупштина!

Још у рану јесен прошле 1904. год. наумио сам био, да од нове 1905. год. напустим сасвим лечничку праксу и да се онда преселим у Београд — ближе својој деци, — те сам се одмах решио, да о редовној главној Скупштини Друштва за Срп. Нар. Позориште држаној 16. (29.) децембра 1904. год. поднесем оставку као начеоник; но како славна Скупштина није била примила рачуне из 1903 и 1904. год. но изаслала из своје средине нарочити одбор, који ће прегледати а) стање позоришног фонда б) рачуне главне благајне в) рачуне позоришне дружине и поднети о свему томе извештај и предлог ванредној главној Скупштини, која се имала сазвати за шест недеља дана, дакле, у половини фебруара г) други одбор, који ће прегледати и претрести цео репертоар позоришни и о том извештај и предлог истој Скупштини поднети, а уједно предложити начин за реорганизацију позоришне дружине и регулисање плата глумачких д) да се изда првом одбору одлука Управног Одбора о апелу на народ ради умножења позоришног фонда да поднесе извештај и предлог и нај-после, е) да се уступе том одбору и сви прорачуни за 1905. год., да и о њима поднесе предлог и мњење; то сам сматрао, да ми је света дужност, да истрајем као начеоник, док ванредна главна Скупштина све те ствари не реши, да не би изгледало, да се извлачим испод одговорности. Али, како ни до 8. (21.) августа ове год. — на опетовани допис Управног Одбора — никакви извештаји од изаслатог одбора нису стигли, те су због тога Управном Одбору — тако рећи — везане руке биле; јер није могао ништа предузимати, очекујући сваки час, да се поднесу извештаји, које би имала ванредна главна Скупштина

да реши, а ја сам се међутим у седници Управног Одбора од 8. (21.) августа са Господом члановима одборским у погледу привремене управе сасвим развишао, те сам том приликом усмено дао своју оставку, коју ево и писмено Славној Скупштини подносим са овом мотивацијом:

Оставку подносим: 1) Што не станујем више у Новом Саду; 2) Што сам ево већ двадесет и пет година као начелник, па и ако не баш успешно а оно — то смем и могу мирне савести рећи — вољно и савесно служио; а најпосле и поглавито 3) Што је Управни Одбор у седници од 8. (21.) августа ове год. сѝм себи био недоследан; јер је своје рођене наредбе и решења хотимице опровргао, те тиме и мене пред позоришном дружином понизио и углед старешине компромитовао и поништио.

Кад не будем више начелник, мислим — ако ме Бог поживи — да изнесем на јавност опширније и ове ствари, што су у моме двадесетпетогодишњем извештају само у кратко тек наговештене а и многе друге, што их имам доста прикупљених о нашем позоришту, а које за сада ћутке прелазим, да не изгледа, да радим — *pro domino sua* — и да не би — већ у напред скројене — планове некоме побркао и засноване мисли поништио и конце помрсио.

Но о том по том!

На завршетку благодарим најусрдније Славној Скупштини на до сада поклоњеном поверењу и стављам јој до знања, да код мене нема никаквих позоришних ни ствари ни званичних списа.

У Београду 13. (26.) новембра 1905.

Др. Лаза Станојевић.

На то је гл. ск. решила, да ме изабере за поч. члама и да ми се изјави захвалност. Па приложиљући ми поч. диплому тај исти упр. одб. који ме је у седници од 8. (21.) Авг. увредио и понизио да забашури своју ругобу; захваљује ми и од своје стране овим ласкавим речима:

Бр. 6/УО. ех 1906.

Господину

Дру ЛАЗИ СТАНОЈЕВИЋУ

у Београд.

Главна скупштина „Друштва за Српско Народно Позориште“, држана 29. децембра 1905. (11. јануара 1906.), потпуно уважавајући и високо ценећи велике заслуге, које сте Ви, велеуважени Господине као начеоник друштвени, стекли двадесетпетогодишњим пожртвовним, усталачким радом својим око унапређења животних интереса српског народног позоришта: избрало Вас је једногласно за почасног члана овога друштва, а уједно је наредила, да Вам се изјави најтоплија захвалност на свему, што сте као начеоник с највећим прегором својим чинили, да се та најнароднија просветна установа наша у народу нашем одржи, унапреди и усаврши.

У вршењу те скупштинске одлуке управни одбор сматра још и за своју милу дужност, да Вам и од своје стране захвали, што сте у свима позоришним приликама, а било их је и врло тешких свим силама својим истрајно радили увек и једино на том, да се очува углед, лепо име и добар глас нашег народног позоришта.

Шаљући Вам уједно почасну диплому у мален знак видљивог признања Ваших великих заслуга, надамо се да ћете је примити с оном љубављу, којом Вам је издана.

Из седнице управног одбора „Друштва за српско народно позориште“ у Н. Саду 18. (31.) јануара 1906.

(М. П.)

Начеоник
„Друштво за срп. нар. позориште“:

А. Хаџић.

Сава Петровић,

секретар.

Ал ја сам му вратио и диплому и захвалницу овим дописом:

СЛАВНОМ УПРАВНОМ ОДБОРУ
„ДРУШТВА ЗА СРП. НАР. ПОЗОРИШТЕ“

у Новом Саду.

Славни одборе!

Молим славни одбор, да у своје време изјави славној скупштини моју најусрднију благодарност на њеном за мене ласкавом признању мојих скромних заслуга за наше позориште кроз двадесет и пет година. Али како сам у седници управног одбора од 8. 21. августа 1905. год. од свију присутних ГГ. чланова по њиховом у напред већ договорно и заједнички скројеном и углављеном плану и споразуму — да се најблаже изразим — нетактичним држањем и некоректним понашањем својим према мени до дна душе увређен, а хотимичним омаловажењем и одбацивањем мојих наредаба пред позоришном дружином изигран и понижен, то

враћам припослану ми диплому за почасног члана натраг и не примам ту почаст.

враћам послану ми захвалницу управног одбора и не примам је.

молим да ме славни управни одбор и као редовног члана друштвеног из списка својих чланова за навек брише.

Београд, 30. јануара (11. фебруара) 1906. год.

Др. Лаза Стањојевић.

У извештају на скупштину стоји ово: „Том приликом изабрао је управни одбор Перу Добриновића за привременог управитеља позор. дружине. Тим поводом што је управни одбор изабрао П. Добриновића за приврем. Управ. *а није потврдио*, — та потврдио је види горе — привремену управу, коју је начеоник

поставио — дао је председник др. Лаза Станојевић оставку као начеоник овога друштва“.

На то имам да приметим ово: да ја нисам поднео оставку за то, што је г. П. Добриновић изабран за приврем. Управника; јер да ја нисам учинио никакво расположење у погледу управе па да је упр. одб. изабрао П. Добриновића за управника ја не би давао оставке, него сам то учинио за то, што је упр. одбор превртљив, па кад сам себи на образ и на своје рођене закључке пљује нека му је, а ја сам још из оног старог доба, кад се за дату реч залагали живот и глава па не могу ту ујдурму да подносим. Питам те драги читаоче! шта би Ти на моме месту радио?

А сада да пређем на неке предлоге ск. изасланих одбора, као што су изложени у 33. бр. „Позориште“ ех 1905. од 17. дец. но ја ћу и то тек само на неке тачке да се осврнем. I. предлог за „организацију“ тако 3-ћа тачка је »пред полазак дружине треба да месни позор. одбор начини обрачун са управником« и т. д. И до сад је то наређивано већ по толико пута, па не може баш свугда да се одржи, ил' не знају пошто ће продати дрвенарију, док сруше арену, ил' многи нису још исплатили претплату, па не знају кол'ко ће им пропасти т. д. 7-ма тачка предлога „треба јаче и боље надгледати главни позор. приход од улазница“ и т. д. и ту се не ћемо ама баш ништа хаснити, истина за продате карте биће новац ту, ал' колико њих уђе у позор. на представу без карте? о томе је реч, и о томе треба водити бригу. Отишао сам једаред у Н. Саду на галерију и пребројао карте, било их је 50, а особа на галерији 150 а сваки билетер каже: „на моја врата није нико ушао без карте“, ал' наравно сваки билетер има жену и децу па брата снаху и њихову децу, а жена опет брата, сестру, шогора па деца па тек глумачке газде и газдарице и њихова својта и родбина, ето ти онда пуно позориште а празна каса. На једној претстави има н. пр. 40 заузетих седишта у првом чину а у другом чину има их већ 50 и 60, како то? ево како.

Узму карту за стајање па запазе која су седишта у првом чину била празна па онда лепо заузму у другом чину па до краја. У старом позор. био је један улаз и ја сам увек седио на неким мердевинама и могао на билетере, па шта сам опазио? које с' билетером у договору тури му празну руку у руку, као бајаге, дао му карту. Тим и другим сличним изигравањима тешко ће се икад сасвим сигурно доскочити, по моме мњењу могло би се то зло бар ублажити само на један начин, а тај је, да гг. одборници — за љубав позор. узму ту жртву на себе, па да стоје на улазу и контролишу билетере. Видео сам у Панчеву, Руми, Митровици, Вуковару — а тако је сигурно и по другим местима — да се пред позорницом и око оркестра искупе многа деца, те они, што у првим редовима седе морају да устају и да терају децу, да могу шта видети, а деца се уклоне тек за трен ока па се опет врате да сметају. Кажем председнику, да направи реда, да деца не сметају публици, а он ми одговори, да јс то тако од увек и да то не може нико спречити. Отидем билетеру и заповедим му да уклони децу сигурно су њихова и свирачка, а он ми одговори, да ни су то само њихова и свирачка него још више деца гг. одборника, а ја на то ћуткац па одем одма после првог чина кући. Једном сам баш „шпаса ради“ бројао децу пред позорницом и око оркестра, било их је ни мање ни више него само 52 је. Бр. 8., „да се укине место секретара“ и т. д., није добра идеја, и добро што гл. ск. није на тај предлог пристала, а ево зашто. По неки би члан — можда — по једаред и послужио, ал' други пут не, кад би се уверио, да то није баш тако лак посао, као што се мисли, и као што изгледа; јер треба прво у седницама бележити, па онда склопити записник, па преписати, па vadити из њега изводе, па у вести у књигу за експедицију и т. д. А што је од свега тога још најглавније: ко ће одговарати за архиву? да се унесу у њу сви списи? и записници? и да их ту чува? — Бр. 9. Та знате

сви већ у напред за тај *несрећни* предлог „да се укине *виспрени лист* „Позориште“. Тај је предлог био са свим уместан, ал није било ни најмање уместно, што је на ск. пропао, а ево чујте за што. Биће томе 10 а и више година, како сам ја главом као начеоник устао у једној седници одборској: а) против многих непотребних путовања, б) против узалудног избацивања новца на „неку“ библиотеку и в) против листа „Позориште“, доказујући, како су а) и б) већином непотребни а в) изнашан, на што је устао друштвени фишкал, пок. др. И. Вучетић и рекао од речи до речи ово: „*ако ће нас то уироштити, онда боље да нас нема*“. На што сам опет ја одговорио: „*Ех, кад се тако у одбору говори, онда не ћу ни ја од сад никад више о тим стварима ни словца проговорити*“. У истој седници искао сам од одбора пуновласт, да направим реда у позоришној дружини; ал' г. Хаџић рече: „А зашто да се ти мразиш са целом дружином, ето одбора па нека он ради шта и како зна“. Ја сам одговорио, да ја примам цео одиум на себе и да се ничега несплашим, ал' то све није помогло, остало опет све по старом. И како је изгледало, да ће доћи у тим питињима до гласања, знате ли, шта су радили гг. професори, који су у тој седници били? устали су полагаано један по један са свога места па нечујно — на прстима — изашли из седнице, да не би допли у неприлику, ако би дошло до гласања. Одма некако после те седнице нађем се с' једним одбеглим „тезертирцем“ г. професором и он ће овако отпочети: „Ти имаш право“, да нас прекореш, ал' шта ћемо, кад не можемо друкчије, а ево зашто; ми смо гимн. професори. а г. Тона је наш патрон, и ми баш сад тражимо, да се у плати изједначимо са професорима на мађ. гимназијама, и да добијемо и накнаду за досадашње наше службовање, а патронат је издао ту нашу молбу г. Хаџићу, да је проучи и поднесе своје мњење и предлог патронату. »Доста« рекох, „јер сад потпуно разумем, појмим и схваћам слободу Вашег мишљења“. Још ћемо се вратити на

Лист „Позориште“. Аб б), на „такозвану“ библиотеку издаје се „јежегодно“ и ако не баш хиљаде а оно стотине круна и ја сам у тој „фаталној“ седници предложио био, да се изашље један г. одборник, који ће прегледати ту библиотеку и поднети извештај о њој, па шта је било? неки су — као што рекох — отишли умакли, а који су остали, ни су хтели ни за Бога, да се тога посла приме, најпослед се један г. проф. прими, не по вољи, него баш силом и под морање, па шта је свршио? питаће те, ево од тог доба — ваља — да — већ преко 10 година, па још није доспео да поднесе извештај, а неће га никад више ни поднети; јер — није више ни одборник. И на библиотеку ћемо се још вратити.

Бр. 11. „Потребе за гардеробу набавља управник и то до вредности од 30 К“ није добро. Има г. управник гардеробе прорачун, кога се мора држати, а ако коју ставку исцрпи а потреба му је, треба за сваки филер да предходно иште одобрење од одбора; јер он може и 10 и 20 пута по 30 К трошити — без пријаве — и тим начином изиграти и саму скупштину. 12. бр. вели. „Да не би било застоја у раду као до сад често“ и т. д. А кад сте Ви нова г. за годину дана доживили тако често „застој у раду“? Та био је само један једини а то баш Ваш и то толики, какав није позор. наше доживило за свих својих 45 год., јер је тај „застој“ трајао преко годину дана, па ипак је остало — готово све — по старом. А што нисте редовној гл. ск. реферисали, да сте нашли централну благајну и друштвене рачуне из 1903. и 4. у потпуном и најбољем реду? кад сте на то изаслани били! а што нисте реферисали гл. ск. да сте нашли благајну „позор. дружини“ у највећем нeredу? кад сте и на то изаслани били! А што нереферисасте о прорачунима из г. 1905., кад сте и на то изаслани били, а до вашег извештаја, да се упр. одб. придржава прорачуна из 1904. год.? а што нереферисасте гл. скупштини о стању позор. фонда кад сте и на то изаслани били?

И година прође и редовна гл. ск. дође па и

прође, и нико није интерпелисао ни споменуо: „Шта је с' тим прорачуном? и оним другим стварима? Опет један доказ више, да нису „све еаме познате ствари“ познате, но, да их треба чешће понављати, а тек ове ствари нису ни старе нег тек од лане, па ипак се на њих већ заборавило. Љубопитљив сам, само да л' ће се наћи когод међу скупштинарима, до године да интерпелише на скупштини; *за што није о тим а и другим стварима скупштини реферисано, кад су на то изабрани и изаслани одбори?* А зашто се одб. није и чешће састајао, — ма да позор. ствари тога ради нису никаква уштрба трпили — ево: Једаред није г. Тона у Н. Саду, па моли, да одложим седницу док он недође, други пут имају одборе у и управни и књижевни, и одбор за зајмове и т. д. једаред се склапају прорачуни за Матицу, други пут око првог дана у месецу долазе разна уплаћивања и исплаћивања и т. д. и гг. званичници имају пуне руке посла, да не могу да га савладају, па моле, да им дам мало времена, да матичине ствари у ред доведу; јер су сви матичини званичници и наши, а од „Матице“ управо живе, пак им је „Матица“ преча.

III. предлог од репертоара 2 тачка. Није ни добро ни право: „да се преданост глумаца задаћи срп. нар. позор. цени по томе, кол'ко је играо у српским комадима, па да га ск. награди!“ Та сваки би хтео због тога играти, ал' недобије сваки у сваком комаду улогу, па онда није он сиромах крив за то, ил' му се баш неће ни у једном срп. комаду да даде каква улога. Та знате већ, глумци су свуда и на целом свету глумци, — *populus sui generis*.

IV. врло је добро и треба „све Оперете са свим избацити из репертоара“, а увукле су се биле код нас неком за љубав, што их је за нас преоправљао и прекрајао, да може штогод човек за Бога заслужити.

VI. и то је врло добро мудро и паметно, „да се цркв. пјеније али само у чисто срп. прав. духу негује дакле такозвано „карловачко пјеније“. X. Особито је добро, „да се којекакви комади избаце из репертоара“, па

макар они привлачили публику и пунили кућу, ако су у противности са задаћом срп. нар. повор.“ XI. Особито је паметно и мудро, да се какав комад сме ставити на репертоар само решењем позор. оцка, — ако се та наредба и одржи јер до сад је управа и без питања повор. оцка и откупљивала и награђивала дела што нас доста новаца стаје, а нити су се досад играла, нити ће се икад — можда играти, — а ево неколико од тих комађа, за које знам до 1903. год. шта је плаћено и колко, а за које не знам — а до тога времена ни су играна, и ако су понека већ одавно за игру расподељена била.

		превод	дело	улоге
1. Габриел Боркшан драма	Београд	К	—	19:20
2. Вомбичачки посланик комед.	—	"	30	14:40
3. Тодор од Сталаћа	Београд	"	—	14
4. Обмана шала	—	"	40	9:60
5. Пана циганка с певањем	Београд	"	30	7:20
6. Тројни савез весела игра	—	"	12	4
7. Благо цара Радована	Београд	"	—	19:20
8. Дубравка с певањем	Загреб	"	100	14:40
9. Дивљуша подељене улоге	—	"	—	14:40
10. Дивна ружа	—	"	30	—
11. Кремонски свирач	—	"	—	8
12. Капетан Јован	—	"	—	24
13. Кавалерија рустикана под. драма	Београд	"	—	8
14. Кирција Хенша	—	"	50	24
15. Лудост и поштење	Београд	"	—	14:40
16. Мали Лорд шала	—	"	—	14:40
17. Мати и кћи повор.	—	"	—	19:20
18. Непоштењаци "	—	"	—	14:40
19. Олшвера "	—	"	—	19:20
20. Павао Пгај шала	—	"	—	24
21. Приштомљена злоћа	—	"	12	—
22. Помоћу тетке	—	"	—	8
23. Перо и мотика под. пре 3 г. комедија	—	"	40	19:20
24. Свадба Кречинског	—	"	30	14:40
25. Севињски берберин	Београд	"	—	19:20
26. Сак втала индијанска драма	—	"	—	26
27. Туђе улоге подељено шала	—	"	40	19:20
28. Трилби драма	Београд	"	—	19:20
29. Тата-Тото	—	"	—	8
30. Управитељ министарства	Загреб	"	—	14:40
31. Циганче повор.	—	"	—	19:20
32. Чергашки живот подељен комед.	—	"	50	24
33. Шумар по наслеђству	—	"	50	24
34. Савест повор.	—	"	50	24
35. Јунаштво "	—	"	30	14:40
36. Алалуја драма	—	"	—	14:40

		превод	дело	улоге
37. Рахила "	(Јов. Грчић	"	50·—	—·— 74·—
38. Крајње сретство шала	—	"	40·—	—·— 19·30
39. Прави се светац	—	"	40·—	—·— 19·20
			К 724·+	54·+ 562 =
				К. 1340·00

За ово се незна шта је? и коме? и колко плаћено: 40. У бурету Диогенеову комедија 41. Сваком своје, слика, 42. Верење, шала, 43. Старо лане слика, 44. Студент, комедија 45. Конаул, шала, 46. Његови конкурзи, шала, 47. Мандарин, шала, 48. Грофица Сара, позор. 49. Прав а осуђен, позор. 50 Тата, шала, 51. Беба, шала, 52. Ивкова слава, 53. Контролор спаваћих вагона, шала, 54. Верглаш и под својче, слика, 55. Лепеза, позор. превео, преписао и поделио улоге г. Ј. Грчић, 56. Пансионат, превео, преписао и поделио Грчић, 57. Слепи миш, Грчић, 58. Цар дунђерин, Грчић, 59. Продана невеста, Грчић, 60 Господин доктор, Грчић, 61. Катаница (одметница) Грчић, 62. Мона. Вана Грчић и 63. Звони по трећи пут. Сумњам врло, да је од тих 63 комада једва њих 10 прошло кроз позор. оцек, ја се бар не сећам, а записници би најбоље показали, шта је све прошло? кад? на чију препоруку? и околко је плаћено? јер иначе нашто нам је управо онда позор. оцек.*) XIII. бр. Да се репертоар штампа. Та репертоар се мења — тако рећи — сваки дан, јер се нешто застарело избаца из њега а ново опет додаје, па хоће л' се за сваку новину ил' избацање старине на ново штампати? Куд би нас то одвело? а ако се мисли старо брисати а ново дописивати, како би изгледао онда тај репертоар?; него ја сам друго нешто смислио био, да у том погледу урадим, како сам нанустио праксу и био докolan; ал' како су ме на фини начин избуксирали, то остављам „позванијем“ од мене да изведе. V. §. 4. а., „Предстање у корист пензионом фонду укидају се, него од целокупног еуфицита, који се покаже на крају године, уноси се 5% у фонд.“ Није добро,

*) Ех, то бар није занимљиво знати? а шта велите?

боље је, да ее дају као и досад претставе на пенз. фонд, ал' само у већим местима, где позор. дуже време ради, а изгледу су, да ће бити сувишка, дакле на завршетку сезоне. Та на крају године постигнути сувишци у појединим местима, немогу кад-кад да покрију ни мањак у другим местима, а камо ли да избаце извештан процент (5%) и на пенз. фонд, него треба заказати представу за пенз. глумачки фонд у оне дане кад се обично (редовно) неигра, пак ће свет на те представе радо долазити и прилагати, јер ће их и сами глумци на то нукати. Глумачке кориснице су већ од дужег времена — закључком скупштине — обустављене, међу тим читао сам у „Застави“ од 15. фебр. 1906. бр. 22. „да је у Сентомашу давана корисница а из извештаја управ. видим, да је била корисница и у Осеку.“ Можда ће когод рећи: „па тако су хтели м. позор. одбори“; неверујем да су хтели из своје побуде. него наговорењем глумаца, да дођу до које мраке и ван плате, сад било како било, тек то треба да стоји као свето, да нико није властан да мења ск. закључке, док она сама на то не пристане, Г., „да се плаћа за гардеробу 5—50 К“ итд. као што је познато, то не би било згорег, ал' се неће ни трипут извршити па опет прећи у заборав као и много друго и важније и корисније, и опет остати све по старом; јер ко ће водити савесно бригу, колко је костима употребљено? и кол'ко пута? итд. Та баш у последње време — пред последње ферије — издат је био налог, да онај део дружине, што буде давао претставе у Босни — за време ферија — има од сваке претставе за употребу гардеробе К 6 у централну благајну унети, и једну претставу у сваком месту — где буде играла — на пенз. фонд дати. Па шта је било? велика срећа што смо и гардеробу целу натраг добили, а не да смо добили још и по К 6 за гардеробу од сваке представе и по једну представу за глум. пенз. фонд.

Читао сам у 11. бр. „Браника“ од 19. јан. (1. феб.) т. 1906. год. што је после изашло и у листу „Позо-

риште“ бр. 1 и 2 ех 1906. извештај приврем. управитеља г. Пере Добриновића, у ком се каже и ово: »Ја сам *напустио*? положај у београчком позоришту, где сам био *примљен*? као учитељ драмске школе и као редитељ са месечном платом од *467 динара*.« итд. Кад сам то прочитао, узмем лист и отидем до г. Драгомира Јанковића управника срп. кр. нар. позор. и дадем му да прочита то место у „Бранику“ на што ми рече: „то није истина и ја ћу одма демантовати“. на што му ја приметим, да — за сада — не треба то да чини; јер ћу ја и сам о томе писати, и тек ако доцније устреба, онда ћу га замолити. „Та“ вели, „прво и прво *нисмо га ми тражили, него се он сам нама нудио*, друго, *није могао напустати, положај, који није ни имао; јер још није био примљен код нас* а треће, да је баш био примљен, *имао би* и као глумац и редитељ и учитељ драмске школе све заједно са свима додатцима *највише 300 динара*, одкуд је он истесао баш *467 динара* Бог би га свети знао.« Остављам увиђавности сваког појединог пошт. читаоца, да тај поступак г. П. Добриновића окарактерише како за најбоље нађе.

А сада да се вратим на старије време.

У извештајима за гл. ск. стална је рубрика: »Подначаоник А. Хаџић водио је према уставу(??) и ове године у име упр. одб. надзор над позор. дружином и то *бесплатно а из чисте љубави према овом народном заводу*“, а како нас је скупо стајао тај „*бесплатни*“ надзор г. подначеолика ево само неколико примера: 1., од 12. нов. 1899. па до 7. дец. 1900. за надзор 368 К а до 19. фебр. 1901. још К 184 свега 552 К. 2., путовање г. Тоне 1902. год. 696 К а старица К 544 = 1240 К. 3., 1903. = 272 + 298 + 368 + 185 + 156 свега К 1279. 4., путов. г. Хаџића у 1904. год. К 298 + 264 + 105 + 156 свега 823 К види признанице бр. 129, 229. 267 и 284 у дневнику централне благајне. даље, у Панчеву се плаћао стан и ложио и кад г. Тона није био тамо, тек да се његове ствари некрећу. Сомбор је свршио био писмено са

управом међутим је г. Тона ишао на прославу г. Ник. Вукићевића а нама зарачунао К 62 та ишао је — Боже мој — човек, да обиђе дружину. Тако су ието и Земун и Панчево удесили били са управом све писмено — јер је много јефтиније — за долазак нашег позоришта и г. Тона то зна ал' за то опет иде јер увек подметне нешто чега ради — као бајаги — нужно је да иде. У Панчеву 151 80 К В. Бечкерек К 65 В. Кикинда 88 К Сомбор К 100 и за огрев К 16, Руџицка 52 40 К Земун К 59 20, даље бр. 143 ех 1900. К 50 нема потврде и бр. 179 ех 1905. К 162. Све заједно чини К 4638. Па добро, кад се већ толико на надзор троши, да се запитамо: па у чему се састоји тај надзор г. Хаџића? Колико сам ја чуо, запазио и видео у овом је: Иде по штампаријама, односи и доноси, саставља и коригује плакате и цедуље за поједине претставе, а после сваког чина на представи иде од места до места код познатих и запиткује, како им се допада ово ил' оно у комаду? ил' игра овог и оног глумца-це? итд. а кад год сам ја био на проби њега нисам никада видео.

Местни позор. одб. изабере комаће за претставе што се и штампа, а г. Хаџић уништи све то, па нареди, сасвим нешто друго, шта ће се штампати и играти, док се он неврати из Н. Сада. (Види тако у Земуну) само што су Земунци ипак одржали свој закључак у снази, и право је и треба тако. Кад је било лане 1904/5. позор. у Н. Саду, одређено је било, да се за дечију претставу даје *»Растко Немањић«* од Нушића и ја сам ишао Преосвећеном г. Епископу Митрофану и саопштио му нашу намеру и форму у каквој би се изнео св. Сава пред децу као наш светитељ и просветитељ, па ако би он (Епископ) нашао, да се тим чином светитељ саблажава а лепа вера наша православна руглу излаже, ми ћемо драговољно од своје намере одустати. на што ми преосвештени одговори: да нема ништа против; јер се св. Сава износи деци у скромној светитељској и историјској слици. Ја сам међутим отишао из Н. Сада, а деци се давала „Пепељуга“. Како

ја изгледам у очима преосв. г. Епископа? наравно као девети у плугу. У Сомбору се давао неки комад канда »Ревизор« што су га изабрали м. позор. одб. и г. Нушић, а г. Тона је хтео, да се неки други комад игра, а кад је са својим предлогом пропао, подговарао је свет, да нејде то вече у позор. јер комад није никакав. Запитајте г. Туну Коњевића и друге у Сомбору јел' тако?! Пфуж!

Кад сам пре много година изнео пред одбор, да нас тај „назови“ надзор скупо стаје, шта је радио г. Тона? није подносио више своје признанице мени на потврду, него? него је писао у признаницама овако: „*по закључку управн. одб. бр. тај и тај год. ове и оне.*“ итд. Кад сам шконтровао једном централну касу најем на те признанице, станем превртати очима: Бого мој! та ја сам био баш у свакој седници, ал' ја не знам нит' се сећам, да је то закључено. Заистем од благајника пок. Данчике Манојловића допис упр. одб. на благајну о томе закључку, а он ми рече да га ни је ни добио. А како смеш исплаћивати без дописа ил' мога потписа? Он — сиром — слеже раменима, па само што не вели, председник ми је, шта знам да радим? Узмем једну признаницу па хајд, г. Сави Петровићу секретару, изиштем записник од те године и седнице и најем дотични број, а кад тамо, а оно под *тим бројем савим нешто десето, а о закључку за путовања ама ни спомена нема*, а то се — по моме мњењу — зове „фалзификат“, пункт. — — — Па шта је онда радио г. Тона? благајна му је и на даље исплаћивала путне трошкове и без моје потврде — а шта и могу друго да раде матичини чиновници према своме председнику? — него пред гл. ск. пре него што ће доћи одборски прегледачи рачуна на преглед, тек ће ми г. Тона: „Молим те, да будеш тако добар, па да дођеш, да потпишеш још неке рачуне пре прегледача,“ а кад тамо а оно сви рачуни у свом реду, само његове признанице за путне трошкове нису потврђене.

А сад опет што се тиче листа „Позориште“ и

требало га је по предлогу изасланог одбора обуставити т. ј. са свим укинути, јер не само што га немају ни већа позоришта: Загреб, Београд, Љубљана, него нас стаје годишње до 800 К а нема ни једног клетог претплатника и невреди много јер доноси већином све оно, што је „Браник“ већ давно изнео и јавио. А шта пише „Браник“ о позоришту? па оно, што му г. Тона пошаље под већ стереотипним наводом: „Пишу нам из Н. С. о нашем позоришту“ итд. а „Позориште“ се опет позива па „Браник“ са уводом: „као што „Бранику“ пишу“ итд. и не само то, него он сам пише и у стране — несрпске — листове и новине, тако. кад су у Сомбору, Суботици, Вршцу, Панчеву итд. у мађарске и немачке, а кад је позориште у Вуковару и Осеку, Митровици итд. у тамошње немачке и хрватске; међу тим то није већ никаква тајна више ни за кога; јер то знају осим дотичних редакција послужитељ позоришни Франц, који увек каже — обешењак један — глумцима: шта носи? куда носи? и (од кога) чиј је допис? у коме хвали наше позоришне представе, како су близу „савршенства“ а што се има понајпре и понајвише — управо једино — мудрој управи г. Хаџића и његовом неуморном труду благодарити итд.

А да је г. Тона главом тај дописник ево од многих само један пример од речи до речи: у „Бранику“: „Срп. нар. позориште“ „Пишу нам из В. Бечкерек: „Јуче је стигла амо пријава г. Бранислава Нушића управитеља српске народне позоришне дружине, да ће иста доћи к нама у В. Бечкерек 1. Маја о. г. на месец дана. Да л' ће ту пријаву прихватити наш месни позоришни одбор, незнамо, ал' сви ми, који желимо, да нам позориште после две године дана опет у походе дође, а прилике наше добро познајемо: мислимо, да би за успех саме позоришне ствари најбоље било, *кад би г. А. Хаџић — подначеоник позоришни — као врло омиљена личност у нас, дошао к нама и своју ведику љубав према позоришту нашем улио и у грађанство наше, у које га је одушевљење*

према позоришту нашем почело нешто малаксавати итд. па завршује: „Шта буде било, јавићу вам“. Па како да нејде онда човек, кад га тако лепо позивају та *мора* хтео не хтео. Ко неверује, да је тако, а познаје рукопис г. Тоне, нека се потруди до мене, па ћу му га показати. — Питам Те драги читаоче! квим именом крстиш Ти то самохвалисање г. Тоне. Немац би рекао: „*Eigenes Lob stinkt*“.

Колико се председника м. позор. одбора тужило и управи писало, да су они све већ писмено свршили и за долазак позор. утаначили, јер је тако много јефтиније па да могу показати ил' што мањи дефицит, ил' што већи суфицит, ал' г. Тона опет за то иде, а они ћуте и гутају.

А сад нешто и о библиотеци.

Казали смо већ напред, да је био изаслан још пре неколко година један г. одборник, да прегледа позор. библиотеку и да поднесе извештај, што ни до дана данашњега није учињено, а зашто? јер та библиотека *непостоји*; т. ј. *управо она постоји ал' само у рачунима*, а не и у књигама. Кад сам је ја сам главом тражио, рекао ми је г. Тсна „да је код позор. дружине“, а кад сам управу интерпелисао, добио сам одговор: „да она нема ама ни једне клете књижице“, према томе, заман ћете тражити и списак наручених и добивених књига, осим опет само у рачунима. Па да видимо — макар само површно бар из рачуна — какве су све то књиге набављене? Ја сам — ваља да — сваки рачун за књиге прочитао, и морам искрено признати и исповедити, да од 100 њих ама ни једне једите нисам нашао и уочио што би била за нашу потребу, а што је код свега тога чуда и покора још понајлепше, већина тих књига је на немачком а особито на маџарском језику, који ретко који од наших глумаца разуме, а српска је књига и ту „*гага avis*.“ а ево неколко и рачуна и наслова књига: Пајевичу за књиге К 155 бр. 15, Пајевичу за књиге К 140.10 бр. 139, Пајевичу за књиге К 108.28 бр. 24 ex 1898. итд. итд. па тек код Браће М. Поповића, па у Сом-

бору, В. Бечкереку итд. *Aimanach, Könyvtár*, Лажни цар Шћепан, код Браће М. Поповића 1898. *Verkaufte Braut* K 18 80, *Fledermaus, Musikalien* K 20 незна се ко је начучио, у В. Бечкереку *Elegante Welt, Weltsprache*, Reclam, *Neue Freue Presse, Notes*, итд.

А како смо стојали са полагањем рачуна код позор. дружине? ево како:

Позор. дружина бавила се једном баш у Суботици, а ја пишем — сад већ пок. — Паји Степићу деловођи, да ћу доћи тај и тај дан да прегледам рачуне, да ми их спреми, а кад ја тамо, а г. Тона ми рече: да је морао послати Степића незнам куд? и незнам зашто? „ал' ја ћу“ рече „већ настојати, да се рачуни што пре зготове, немај бриге“. После дугог времена — дружина је тада била у Ст. Пазови — пишем опет г. Степићу једно строго писмо, на што у место одговора добијем лечничку сведочбу, у којој се вели, да је Степић болестан и да не ће моћи вршити дужности још толико и толико времена, а после је г. Степић искао све нове и нове рокове за полагање рачуна, које опет није никад одржао. Опет прође много времена и ја му пишем последњи пут — у име одбора — под претњом суспензије и отпуста, ако ми непошље рачуне, а за преглед истих упутио је упр. одб.: мене, пок. А. Пајевића и г. проф. А. М. Матића. Са — једва једном — припосланим рачунима послао је г. Степић и претставку — односно жалбу и призив — на упр. одб. у коме између осталог вели: »како по упутству начеониковом није никада хтео да издаје глумцима предујмове од дво- и вишемесечне плате«, а г. Хаџић му је рекао: „подајте, ја одговарам“, те је издавао на неке цедуљице са потписом г. Тоне тадањег управитеља ал' без датума итд. Кога интересује може видети код мене безброј много тих цедуљица, што ми их је припослао г. Степић и које чувам. То је било на Видов-дан 1899. г. кад ми је послао рачуне и жалбу, а још 1895. год. пише ми Степић опет због рачуна ово: »Високопоштовани Господине Председниче. Кад сам по Вашем

--

налогу отишао, да се јавим господину Тони, *он ми поднесе већ све преписано на ново* оно што сам ја у Новом Сад донео и *морао сам по његовом налогу потписати*, а ево Вами шаљем тако исто мој рукопис, а Ви ће те бити тако милостиви. пак ће те *ово сравнити са оним преписаним*, што сам г. Тони оставио, и потписао се итд. — Винковци на Светог Илију 1895. Паја Степић. Оригинал овог писма у мене је.

Ако ћемо право, те рачуне требао је да полаже управо г. управитељ (А. Хаџић) јер је он одговоран за то упр. одб. а не Степић (деловођа) кој је тек само управитељев помоћник, као што су полагали рачуне г. г. Ружић и Нушић као управитељи, а не њихове пословође г. Бакаловић и г. Матејић.

Хајде да пређемо сад мало и на прорачуне.

У тим прорачунима одреди ск. извесну своту новца за сваку ставку; на плату, гардеробу, набавку позор. дела, на препис дела и улога, на путне трошкове, дневнице, музику, осветљење, цедуље итд. с' налогом, „да их се управа строго придржава“; ал' то је досад увек било узалудно; јер се нико на то и неосврће, та кол'ко сам и кол'ко пута само ја пријатељски опомињао и говорио, кад већ једну ставку исцрпе, а још им треба, да се обрате на одбор а с' тим и одговорност са себе скину, ал' сам увек глумим ушима поповао. Тако је — само неколко примера — 1902. год. одређено на гардеробу и реквизиите К 700 а потрошено К 1101.12 а 1904. г. одређено на исту циљ К 700 а потрошено К 1788.47 на путни трошак одређено К 600 а потрошено К 1490.03 Тантијема у прорачуну К 400 а потрошено 1249.45 К за препис дела и улога предвиђено К 500 а потрошено К 836.96 итд. итд. у бесконачност.

И ако наша позор. дружина има баш доста чланова ипак се и сувише много издаје на „такозване“ хонораре а без икакве потребе, нужде и невоље, тек само да се неком нешто учини ал' с' наших леђа; тако је издато на хонораре 1899 г. К 280 види бр. дневн. 339. У ствари „Разно“ предвиђено је у прс-

рачуну К 600 а потрошено је само маленкост К 1133! јест, ал ту у »Разно« има и хонорара, да не би — ваља-да — изгледала ставка „Хонорари“ и сувише велика. Има даље у рачунима „Браће М. Поповића“ из 1903. г. дневн. бр. 49. »Г. Јов. Грчићу К 13 папира«?! а одкуд долази сирото „Позор.“ до те части?! да купује неком папир? За чију то љубав? Па како онда — до ђавола — прегледају одборски и скупштински рачунопрегледачи те рачуне кад се и такви издатци неспазе, да ил' баш хотимице неће да се спазе. Знам ја доста поодавно за сва та и јавна и тајна шуровања по „Позор.“ и „Матици“, као што знају за то и многи други, па „кад је свима право, што тако иде, несме ни мени бити криво“! ал нека, ваља-да ће и та тиква једаред пући, пак ће онда изаћи на сигурно цело дело на видело. Тако је само за пробу »Кавалерија рустикана« издано К 24 а ми је неможемо играти, даље нашем кројачу Арсенијевићу, који има своју месечну плату, исплаћено је за шав кошуља у »Васантасени« К 89. Чизама 9 пари и 3 пара ципела К 147 носила у „Васантасени“ К 38 итд. Не кажем ја, да не треба много што-шта од свега тога а и другог чега, ама није ми право, за што да се крије од одбора?

По нашим глумачким правилима казни се глумачко особље за разне преступе: опоменом, укором, новчано и отпустом. Новац од казни припада глумачком пензионском фонду; но од тога је до данас врло мало користи било и ако се и много и јако гршило, јер чим когод од љубимаца управитељевих згреши, одмах се престане кажњавати, а сценаристе и редитељи престану најзад и пријављивати, кад се нико на то и не осврће, а тим начином и дисциплина хоће јако да олабави. Једне године послали су г. г. сценаристе — знам и годину и људе — упр. одбору извештаје о глумачким пробама, које су извештаје исте сценаристе после неког времена сасвим случајно нашли у кући „Матице српске“ шта мислите? где? нужникуу спремљене за употребу, а кад су запитали послужитеља матичиног: „од куд

њихови извештаји тамо?“ одговорио им је — смешкајући се — кратко ал' јасно: „па сви ваши извештаји долазе тамо.“ Ти су људи још живи. Ја бар могу на то само то да кажем, да је то скандал испод сваке критике. Тако у последње време 1904—5. год. од В. Кикинде, Н. Сада, Карловаца, Земуна, Панчева, Митровице, Руме па до Вуковара нико није кажњен, јер је у В. Кикинди неки „љубимац“ скривио, па кад се он није казнио, онда нико више — што је после њега згрешио — није се могао ни смео казнити. Једини је још г. Хоровођа Освалд, који и данас води редовно белешке о пробама и ако их не предаје управи — јер је узалудно — па ако ни за шта друго а оно бар за историју позоришта и „вјечнога воспоминања ради“.

Истина је, да смо на глумачким предујмовима много изгубили, ал' нисмо морали изгубити, само да су г. г. управитељи по налозима управног одбора при исплатама глумачким савесно поступали и редовно од сваког дужника онолику своту предујма месечно одузимали, колику је упр. одб. одредио био да се задржи. А шта су г. г. управ. радили? Понекима су редовно одузимали, а гдекојима за читавих месеци ни пребијене паре нису задржали. Тако се — по наредби упр. одб. — требало обуставити: г. Бакаловићу од дуга К 1739.72, К 30 месечно а задржало се К 15, Андр. Стојановићу од 202 К 20 К одбијало се 10, Јефти Душановићу од К 275, тек 5 К уместо К 10 итд. а није одузимано никад ни клете потуре: Г. Освалду од К 160 предујма, Петру Филиповићу К 245, Д. Барјактаровићу К 560, Мих. и Милки Марковићу К 150, Стојану Туринском К 50 и Милану Матејићу К 215. О свему том нереду дознао сам тек у Вуковару, кад сам глумцима исплаћивао гажу. Како се нехатно поступало са прикупљањем тих предујмова нека послужи као илустрација само ово: кад су год. 1898. славили свој 25-тогод. јубилеј г. П. Добриновић 1. (13.) а г. А. Лукић 4. (16.) јула дало им је глумачко особље венце; но како

— неколицина — није имала баш тада „случајно“ ситна новца а у крупно се није „третило“ узели су предујам из централне благајне. Године су пролазиле, управе се мењале, и свакој је достављен списак глумаца, који су још дужни и кол’ко који дугује централној благајни за венце, па ево ни до данас ништа, а сад се већ изгубио и списак, те се незна ни ко? ни кол’ко? дугује, и тако су глумци одликовали своје другове — ал’ на наш рачун. — Т. ј. њихова дика а наша штета, а ми можемо само још тихо у себи рећи: „пиши кући пропало К 72.“

Г. Ружић каже у једном свом годишњем извештају гл. ск. да су ангажовани: Лијанка, Кранчевић, Стојановићка и Козловићева. Та не прима глумце управа него позор. оцек. — § 16. устава. — Него ево шта је било: Мучио сам се, да дознам, у којој су одб. седници тих четворо примљени а ја да не знам за то, и ако сам у свакој седници био, те узмем извештај г. Ружића, и — шта нађем? *нађем, да је извештај о ангажману на парчету — са свим друге боје — артије дометнут.* Не будем лењ, него запитам г. Ружића, а он ми укратко одговори *да је г. Тона то дометнуо.* А зашто је то радио? јер је знао, да ја не би Козловићеву примио, а овако је прошло крсз ск. па мир Божји.

Кад сам у Вуковару исплаћивао глумцима гажу, видим, да г. Добриновић прима додатак од К 40 месечно *за певање!* још од 27. нов. 1902. год. опет ја незнам, да је то одб. закључио и тек је г. књиговођа известио, *да је он прегледајући позор. рачуне на то наишао* и о том одбор известио, што опет у одбору нико на то ни пазио није, Даље сам том приликом дознао, да се и г. Лијанки — од Земуна почевши — месечно по К 10 додаје а опет без знања и одобрења одборског. Истина Бог, да тај млади, вредни и солидни глумац заслужује то, ама „est modus in rebus“ немојте радити увек и све кришом него правим путем, као што је ред.

Ја мислим, да није то доста, да се г. г. супер-

ревизори само осведоче, има ли свако издавање и своју потврду? и је су ли своте добро срачунате, да је $2 \times 2 = 4$, него — осим тога — и поглавито, да л' су ти издатци и оправдани? т. ј. да л' су преко потребни били? или да ни су шта више — може бити — и излишни били?! Тако сам наишао у новосацким рачунима, да су г. г. што су прошли пут седели на каси, кад је представа, издали, — ваља-да на вечеру и пиће? једанпут К 2, 7 пута по К 4 = К 28, и 17 пута по К 6 = К 102 свега К 132. Е па кад г. г. прегледачи рачуна и такове издатке без икакве примедбе пропуштају, онда престаје разговор. Од досадашњих прегледача рачуна само су г. г. А. Јорговић и Ј. Нецков тачно и савесно прегледали рачуне и поднели озбиљно своје замерке на њих.

Најпосле да пређем на разноврсне ствари.

Колико далеко иде г. Тоне „свјаческаја“ сујета, може се видети већ из тога, што он код мене жива и здрава начеоника друштвеног — а станујем у Н. Саду — *потписује дипломе* за чланове срп. нар. позор. не може сиромачовек да дочека, да се ја већ једаред цабајишем председништва, ох сујего, над сујетама, твоје је право име: Тона.

Гђица Вујичићева *отпуштена* је из нашег позоришта, кад приметим једном, на једној претстави у Новом Саду, где се крије на позорници у гомили наших глумаца. Одем одма на позорницу и забраним јој свако даље суделовање у будуће, кад у Београду чујем, да је после мога одласка из Н. Сада опет суделовала и у Н. Саду и Карловцима и Земуну. Услед тога наложим г. управитељу писмено под личном одговорношћу, да иста гђица не сме више суделовати, кад ја у Панчево, а кога угледам на позорници? опет исту гђицу, која ми сутра дан дође и приповеди. како она не би смела више излазити на позорницу. ал' јој је г. Тона казао: »да је већ са мном говорио, и да сам ја допустио, да она може и даље суделовати«, међутим то све није било истина, — да не кажем што друго. Сад је — чујем — од априла

Г. г. 1906. она по ново ангажована и ако све оно још **У** век постоји због чега је отпуштена била, док су **М**еђу тим друге солидне и моралне глумице отпуштене, па можда само да њој направе места.

Тако је сад ангажована, и гђа Филиповићка, која се **Н**ије могла ангажовати, док сам ја био начеоник, а гђа **К**озловићева је задржана и ако ми се — где год сам **С**тигао — позоришна публика тужила на ту глумицу, да својим понашањем на позорници само смета и **И**зазива негодовање — као и још неке друге глумице, што се бесомучно врцају на позорници, у мислима зар да је то нешто чедно, а што је баш за наш свет и наше природне појмове о чедности непристојно, — ех ал, то је Францова кћи, па ако је отпустимо може нам и сам Франц отказати, па онда пропаде „срп. нар. позоришке“ на чисто без њега, недирајте дакле у Франца и ћерку му јер наопако онда и тешко нашем позоришту без њих. Може когод рећи: „па и жод других позоришта има тога зеља“. Наравно да има, само што су та позоришта: Фотијево, Протићево, Иличићево, Ђирићево, Делињијево итд. ал' не носе светло и узвишено име: »Српско народно позориште« и што наше позориште има ту узвишену **Б**лагодарну и свету задаћу, да шири живом речи просвету. да — (и само морално —) повраћа лепи али у опадању морал у народу, да измирује завађену браћу, да сеје мир, љубав и слогу а не само да за кору хлеба одканта своје улоге. Укратко, где год дође и куд год прође, да остави светло име за собом и да га народ с' благословом испраћа а с' топлом жељом. да им што скорије опет у походе дође а не да га се отреса.

Бивало је, да по нека акта поједе помрчина, а друга се опет друкчије читају него што у њима пише ил' оно, што је неповољно и нечита се него се прескочи, даље каткад се једно закључи, а са свим друго нешто у записник уведе, а гдекоји се акт за време дебате о другом чему и непрочитан претури, ал' у записник се стави и да је прочитан, и шта је ре-

шено. Тако је било и са земунском притужбом на послужитеља позоришног Франца, која је била у једној одб. седници на дневном реду ал је претурена и није читана а има своје решење.

Имао сам обичај, да дођем много раније пре седнице и да прегледам сва акта, што ће доћи у седницу, тек се једном после тако једне одборске седнице ноћу пробудим, и сетим се, да неки акт није читан, а кад ја тамо а оно, у записнику стоји као да је читан и има решење евоје. — Да ти памет стане на таку инфамију и перфидију! Ех, доста о том, јер нећу да увлачим невинне људе у те ствари, па да тога ради — можда и службу изгубе.

Кол'ко сам и молио и говорио, да се назначи у „примедби“ после сваке претставе какво је било време тај дан а особито у вече, кад се који комад приказивао, као: киша, ветар, снег, лапавица, цича зима, забава, вашар, светац итд. да би се могло кад-год сазнати, за што је који комад мало ил' много донео у касу? на што се — кол'ко је бар мени познато — само у Н. Саду донекле пазило, иначе је свугде тај мој налог остао „глас вапијућег у пустињи“, а не би згорег било и то, да се — као у Београду — одмах на плакатима означи, по који се пут који комад игра, што би велика олакшица била за онога, који буде кад-год писао историју нашег позоришта.

А сад по гдешто о месним позоришним одборима.

Кад сам се састајао са г. г. председницима ил' другим члановима м. позор. одбора — на улици ил' у кавани — и упитао их: „како су задовољни са претставама? понашањем глумаца? итд. добивао сам оваке одговоре: „Нема рада, нема реда, нема дисциплине“ ил' овакве: „играју хаљкаво, дисциплина је гора него пре“, или: „ако ни су назадовали ни су ништа напредовали“ итд. А кад их замолим, да ми даду писмен извештај, у коме да изнесу своју жалбу и примедбе, једни ми одговоре: „Ми смо се већ једаред тужили, па се нисмо ништа помогли, јер наша

жалба није ни била пред одбором — појела је по-мрчина — а други опет веле: „па и на другом месту није боље, па се не туже, а кад нико други неће, зашто да смо баш ми први“? а кад смо у седници м. одб. где је и управитељ, онда са свим другу — много — нежнију песму гуде. Бивало је и то, да су се усмено тужили а у писменом извештају је опет све у свом реду, а зашто то? јер оне, који би хтели, да се жале, те и не позивају у седницу у којој се извештај саставља.

Кад смо закључивали панчевачке позор. рачуне, свршили обрачун и закључили га, извади г. благајник један рачун и каже, да га је добио, кад је већ све рачуне поплаћао, а г. председник га запита: „па какав је рачун“? „Г. Тоне“ рече, на то г. Хаџић зграби рачун са речима: „То неспада овамо“. Да л' би тако исто радио и да ја нисам случајно био присутан и да ли је тај рачун после ипак централна благајна платила? није ми познато, јер сам престао бити начеоником.

Које је године било не знам за цело, само толико знам, да је било пре 1881. год. дакле пре почетка мога началниковања, наша позор. дружина била је баш у тај мах у Вршцу, кад је тамо умро неки Стеван Поповић-Јанић трговац и оставио — немајући од срца порода — нашем позоришту своју кућу. Дружина је свечано испратила позор. добротвора и још свечаније отпојала му „вјечнаја памјат“. Кућу је м. позор. одбор продао а новац употребио за покриће вршачког дефицита, а централна благајна не само да није ни паре од тог наслеђства видила, него је морала из своје готовине да плати наслеђну пристојбу одма некако с' почетка мога зачалниковања.

До пре годину дана — 1904. г. — књиговођа је чинио своје примедбе на где-које сувишне и излишне издатке у позор. рачунима, а упр. одб. му је то замерао, — у место да му је благодарио — и оставио му, да само контролише е да л' је добро срачунано, а колко је? и на што? издато, и да ли је у издацима прорачун прекорачен, за то је изабран нарочити одбор, а да ли је тај одбор штогод? и колико?

до сад већ урадио корисног за наше позор. ни је ми познато. Та и до садашње — умесне — примедбе г. књиговође решавао је упр. одбор. овако: „узима се на знање и поступиће се у будуће према примедбама“. „Тако јест' писано в' записницјех“ а стари је: „шлендријан“ и даље царовао.

Још 1887. год. 8. септ. позвао сам писмено г. актуара „срп. нар. позор.“ да ме извести, како стоји друштвена архива, ком је позиву 3. (15.) нов. исте год. савесно и тачно одговорио, но на мој други допис од 4. (16.) окт. исте год. у коме питам: колко има позор. дела, што су награђена а не играју се? и са колко су награђена? има ли списак целог репертоара? улога? гардеробе? реквизита? итд. на која питања још ни до данас нисам добио одговора, и ако ми је још 4. (16.) нов. 1887. год. писмено обећано, да ћу заискани извештај за три недеље дана добити.

По Уставу испада сваке године $\frac{1}{3}$ чланова упр. одбора. Тако једне године — мислим 1903. — престали су бити чланови између осталих и г. Тона и г. Ђ. М. Поповић. После дужег договарања, предложи један члан скупштине листу, на којој не беше ни г. Хаџића ни г. Ђ. М. Поповића, на то ће г. Тона: „а зар ја нисам на листи?“ предлагач слеже раменима и ћути, а г. Хаџић се расрди и изађе из скупштине, на то се сви згледнуше, смилуваше се и уметнуше „чика Тону“ у листу, а одборник г. Ђира М. Поповић — брат Ђокин — заиште, да он захвали, а на његово место да бирају опет брата му Ђоку, на што ће г. Ђока узвишеним гласом: „Ја милости ни чије не тревам и непримај је, јер је већ показано неповерење према мени.“ То се код мене зове држати нешто на свој карактер, и ако није учио 12 школа — што би наши рекли; ал' г. Тоња се још те како радо примио. Слободан сам запитати поштоване читаоце; какв они крсте то држање г. Тоне? ја сам га већ прекрстио ал' само у себи, да нико нечује. А зашто је скупштина изоставила била г. Ђ. М. Поповића? за то, што неће да има два брата у одбору, међутим трпи два брата Мијатовиће, сад чујем, да су опет на прошлој ск. изабрали Ђ. М. Поповића. Ох,

ти дивна досљедности скупштинска! твоје је право име недосљедност, јер сад опет има два-пут по 2 брата! ех ал' онда се хтело, да се само истисне Ђ. М. Поповић така је онда г. Тони противна струја владала, сад је опет наступила стара по тајне смерове г. Тоне и другога пријазна струја. Кад је оно Мајтењи дошао у Нови Сад као владин повереник за нашу варош онда Н. Сад није имао тротоара од тесаног камена или асфалта, него од обичног неуглачаног и непорављеног да по њему ходајући ногу уганеш, а пок. Абуказем ће тек у неком листу — не сећам се више у ком? — рећи: „нит' Вам ваља оно, што Ви газите, нит Вам ваља оно, што Вас газе.“ Ајд' одгонените шта је то за ову прилику?! Боже мој Боже! хоће л' се наћи једном управник, који ће све закључке скупштинске и наредбе упр. одбора тачно и савесно испуњавати и извршивати? да л' ће се кадгод уклонити све сметње и смутње што потичу из центрама? и на који би начин могло то бити? Хоће и може, ал' то само онда кад или не буде г. А. Хаџић код позоришта или кад небуду г.г. гимназијски професори у управном одбору док је г. Тона ту и док и кад друга г. г. одборници буду више и већи пријатељи нашег позоришта него г. Тоне

Ех та да сам ја само и слутити могао, да ћу доћи у прилику или неприлику да пишем о нашем позоришту, па да сам све, што сам за 25 год. и видео и чуо и доживео о нашем позоришту, (па да сам) одмах и забележио, била би слика куд и камо потпунија.

На завршетку изјављујем, да прекидам за свагда све везе не само пријатељске но и познаничке са свима г. г. члановима управног одбора „друштва за срп. нар. позориште“ који су били у седници упр. одб. 8. (21.) авг. 1905. год. због њиховог мучког и подлог понашања.

Та су господа: А. Хаџић, П. Гостовић, Љ. Стефановић, Ф. Обркнежевић, М. А. Јовановић, А. М. Матић, А. Варађанин, Мих. Миловањовић, А. Јорговић, Т. Остојић, Др. Л. Марковић, М. Кода, Ј. Живојновић, И. Бајић, М. Мијатовић и Д. Радић.

А сад да завршим са једном епизодом, која — истина — неспада управо овамо, али коју хоћу да обелоданим пре него што у гроб легнем, доста сам је дуго — 19 година — у себи држао и од јавности чувао.

Као што ће бити бар старијим члановима „Матице Српске“ познато, био је 1887. год. председник „Матице Српске“ уважена старина књижевник и научник српски г. Др. Ђорђе Натошевић (Баба), који је приликом држања завршних годишњих испита на препарандији у Г. Карловци напрасно умро ноћу између 10. и 11. јула, те год. а потпредседник је био тада пок. г. Паја Новић. Управни одбор матичин закаже гл. ск. за 24. авг. 5. септ. 1887. г. која је и одржана у тадашњој позоришној згради и на којој је било 121 оверовљени члан, па како је г. потпредник јавио — који је у исти мах био и народни посланик у Загребу — да ни при најбољој вољи не може на скупштину доћи, то скупштина повери једногласно *мени* председништво до избора новог председника, а при самом избору: *»једногласним ускликом бира се Др. Лаза Станојевић за председника »Матице Српске« на годину дана»** но која је година трајала само до 5. (17.) дец. 1887. т. ј. 3 месеце и 12 дана, а зашто тако и сувише кратко? одмах ћете познати.

Како је наше позориште сиромашно, те не може да издржава и плаћа своје чиновнике: секретара, књиговођу, благајника и писара, по њиховој заслуги, то су Матичини званичници уједно и позоришни уз неку злехуду награду — назови плату. Као начеоник позоришни одлазио сам чешће у „Матицу“ да видим, има ли шта за позориште, пак сам приметио, од како је председник »Матице« преминуо, а потпредседник није ту, да се матичини послови врло слабо отправљају, а званични часови неуредно одржавају; То сам као председник „Матице“ 7. (19.) септ. издао свима г. г. званичницима окружницу, од колико па до колико сати морају бити у званију и савесно радити. Тај је акт у мене са потписима тадашњих чиновника матичиних. Нузгред само напо-

* Види Рад и именован „Матице Српске“ ex 1887.

мињем, да сам неке од тих због несавесног испуњавања дужности једаред опоменуо, други пут укорео, а трећи пут богме и новчано казнио.

Дана 3. (15.) окт. 1887. г. позвао сам званично писмено г. А. Хаџића секретара „Матице Српске“ да ми до 3. (15.) дец. поднесе извештај о: 1, стању матичине архиве, 2., библиотеке, 3., Летописа, 4., повремених часописа и новина, 5., књига за народ, 6., изданих на читање књига и 7., шта је изашло у „Гласнику“ Летописа за словенску литературу и имали материјала и за даље? а најпосле 8., шта је са „Браничем српског језика? зашто не излази?; јер сам рђд да 4. (16.) дец. све прегледам; међутим ни сам могао постићи жељени смер, јер ме је г. А. Хаџић „једног дана тронутим гласом“ и опет „мефистофелски и тужно преврћући очима“ известио, да ме министарство није потврдило за председника „Матице“ додајући. а како је он све могуће чинио, да ме потврде па све бадава, није ишло па није. Мислим се, боље би било, да ниси ништа чинио. — може бити да би био без твоје „пријатељске“?! услуге и потврђен, — него што си баш са свим противно чинио.

Од кад „Матица“ постоји, ја сам први изабрани председник, кога министарство није потврдило, па сам — да видите — постао мало и сујеверан, јер сам баш ја по реду 13-ти председник матичин, ех то ти је „несрећан број“; ал' опет се тргнем, та ваљада није и мнистарство сујеверно — ако сам ја — да ме није хтело потврдити само за то што сам по реду 13. председник. А да не ће — мож'да — ово бити прави узрок мојој непотврди?: ђаво ми недаде мира, те једног лепог дана — одмах некако на скоро после мога избора за председника — изиштем кључ од Матичине библиотеке, да видим како изгледа, — кључ је био у тадашњег послужитеља матичиног Деда Лазе, — а »Матица« је била онда још у „Гециној“ кући. Уђем у прву одају, видим рафове пуне књига — дакле библиотека — кад ал' чујем неки чудан жагор, а кад приђем том жагору, имам шта видети, на моје упрепашћење 4—6 живих живцаких патака ограђених с' једне стране књигама а с' друге новинама, то им је

био жавез, у ком је било и кукуруза и воде ал' за то су ипак патке кљуцале час књиге а час опет новине жељне зар које науке а које светских новости?! Па — тако рећи — ван себе од чуда и покора ни сам даље ни ишао, него пошљем онај по моје председништво фатални допис г. секретару да му — као човек и пријатељ — дадем више од 2 месеца времена, да уклони патке и уреди библиотеку, кад је будем преглѐдао да могу одбор известити, да сам је у реду нашао. Признајем, да осим тих патака нисам никакве друге пернате животиње у „Библијотеци“ „Матице Српске“ нашао.

Г. градоначелник Н. Сада саопштава „Матици“ под 29. нов. 1887. год. да му високо Министарство унутрашњих дела јавља под 25. нов. бр. 708 — просто на просто — да није мој избор потврдило, а зашто? јер сам, као што сви престолнички листови од реда тада гракнуше: „der grosze serbische Agitator“ — велики српски агитатор! а откуд то зна министарство у Пешти? па јавио му Фекелфалуши државни „полицај над полицајима“. А од куд зна и он у Будим Пешти, какав сам ја у Нов. Саду? па јавио му је велики Жупан Новосадски Парчетић!? (коме сам ја — нувгред речено — као лечник одлазио у кућу). А од куд г. Парчетић долази до тога, да ме пријављује ни крива ни дужна као агитатора? Та то и јесте мало чудно, ал' тако ме је известио један г. Посланик на угарском сабору, кога сам замолио био, а који се — како ми је сам рекао — својим рођеним очима уверио о свему до сада овде реченоме. Онај навод у новинама »велики српски агитатор« нема ама баш никаква основа ни по лођици ни по аналогiji; јер ме је то исто министарство и пре тога времена 1887. па све до 1905. год. без икакве замерке потврђивало за начеоника »друштва за срп. нар. позориште“. Па како је то онда, да као начеоник ниеам никакав агитатор а као председник Матице Српске да сам „велики српски агитатор“? имали ту и мрве смисла? него је та министарска мотивација — као што се види — у силу Бога употребљена, тек само неком за љубав и што би Немац врло добро рекао: „bei den Haren herbeigezogen“.

Врло сам радознао, колико ће од Вас 100 чита- лаца веровати, да само за то нисам потврђен што сам по реду 13-ти председник? колико опет, што сам велики српски агитатор и најпосле колико, да су једино патке? и то за цело само те проклете патке криве и узрок мојој непотврди.

Ретки су те како ретки великани ма у кога на- рода и ма како велики и светски глас уживали у науци уметништву итд. а да им се још за живота подижу споменици, бисте, да ил' стављају слике у свечане дворнице, а г. Тону је „Матица Српска“ од- ликовала још за живота му као првог и јединог до данас у целом Српству међу научницима, књижев- ницима и уметницима.

Кажу научници, да мрав потроши за једну го- дину само једно зрно жита за храну. Да се увери о том затвори научник мрава са зрном жита у боцу а кад после године дана а оно нема само полак зрна, а газда запита мрава: „како је то! да је теби доста и полак зрна за годину?“ „ех“ — одговори мрав — „нисам био баш сигуран, да ћеш ме се после године дана сетити, па сам оставио за сваку сигурност.“ Тако и наш г. Тона, ко вели: „кад умрем, — мож'да ме се неће хтети нико сетити, ајде да ја — као оно мрав — за сваку сигурност подигнем сам себи још за живота споменик.“ А заслуге су му на књижевном и научном пољу: његов красни говор на погребу уваженог и припознатог песника и књижевника срп- ског D-га Јована Суботића, *које је надгробно слово го- ворено прво и прво као некролог Јелачићу бану*. Види Рајковићев „Бршљан“ бр. 8. стр. 63 па сравни с' не- крологом бану Јелачићу у „Загребачки католички лист“ одатле пренесен у „Србскиј Лѣтопис“ за год. 1859 св. 1. стр. 197—8. Тај је плагијат после штам- пан као оригинал А. Хаџића у 9-ом броју „Браника“ исте год. а најпосле безимено — и сувише скромно! — у 13. бр. „Позоришта“. Па онда његова прича »Лепа Мара« што је излазила у „Јавору“ 1876. (бр. 1—4) под његовим именом као оригинал, а овамо се наша нека г. г. универзитетлије у Грацу па писала уреднику »Јавора« пок, Dr. И Огњановићу, да то

није оригинал него превод. Илија извести г. Тону о томе шта му пишу ђаци, а он остане при том, да је то његов оригинал. Илија јави то омладини, а ова пошље Илији књигу, — ако се неварам из год. 1852. — Пок. Илија зовне ме покаже ми писмо и сравнимо заједнички превод с' оригиналом, те решимо: да саопшти Тони писмо и покаже књигу, да шта је било? Г. Хаџић одговори му кратко ал' одлучно: „да је то истина врло редак али ипак само слепи случај, да се оба оригинала тако на длаку подударају.“ Остављам пошт. читаоцу, да ово и овако понашање г. Т. Хаџића сваки окарактерише по својој вољи. Неки плагијатор запита — као с' неке висине — неког свога доброг познаника, како му се допада његов књижевни рад? а овај му одговори смерно и покорно: „врло добро, врло добро, само не знам *чија Вам је она Ваша лепа песма* у јучерашњем броју новина«?! Ја некажем ништа више на то.

Има томе ево већ преко 40 година, од како се „Матица“ преселила из Пеште у Нови Сад и од тога доба па ево све до дана данашњег има г. Хаџић у „*Матици*“ *беслатно и стан и огрев и осветљење* и ако је као секретар примао паре и за станарину. За цело то време одржаване су сваке године Матичине скупштине и нико се за то дуго време не нађе, да предложи, да се и *свима осталим чиновницима Матичиним даде и стан у Матици и станарина плати*, тим пре, што је г. Тона то све уживао до 1895. као секретар а од тога доба и као председник „Матице“ па ево и дан дањи. Како је то, да г. секретар после њега нема и стана и станарине? како је то, да пре њега ни један председник „Матице Српске“ није имао стана у „Матици“ ни огрева ни осветљења? Ех! то је ето видите за то, што је г. А. Хаџић ненадмашим и ненакнадим секретар Матичин био, то је за то, што је г. А. Хаџић најзаслужнији од свију досадашњи председника „Матице Српске“.

Е људи Божји! ако је и то право и пред Богом и пред људима онда престаје сваки даљи разговор о правди и правници.

Stanford University Libraries

3 6105 124 436 754

PN
285
N6

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.

--	--	--

